

Brussel, 5.7.2023
SWD(2023) 801 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

**Verslag over de rechtsstaat 2023
Landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België**

bij het document

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ
VAN DE REGIO'S**

Verslag over de rechtsstaat 2023

Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie

{COM(2023) 800 final} - {SWD(2023) 802 final} - {SWD(2023) 803 final} -
{SWD(2023) 804 final} - {SWD(2023) 805 final} - {SWD(2023) 806 final} -
{SWD(2023) 807 final} - {SWD(2023) 808 final} - {SWD(2023) 809 final} -
{SWD(2023) 810 final} - {SWD(2023) 811 final} - {SWD(2023) 812 final} -
{SWD(2023) 813 final} - {SWD(2023) 814 final} - {SWD(2023) 815 final} -
{SWD(2023) 816 final} - {SWD(2023) 817 final} - {SWD(2023) 818 final} -
{SWD(2023) 819 final} - {SWD(2023) 820 final} - {SWD(2023) 821 final} -
{SWD(2023) 822 final} - {SWD(2023) 823 final} - {SWD(2023) 824 final} -
{SWD(2023) 825 final} - {SWD(2023) 826 final} - {SWD(2023) 827 final}

SAMENVATTING

De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht zal naar verwachting verder worden versterkt door de overdracht van bevoegdheden op het gebied van budgettair beheer van de uitvoerende naar de rechterlijke macht, die is gepland voor 2024. Na kritiek van de Hoge Raad voor de Justitie beraadt de regering zich nu over wijzigingen van het voorstel om regelmatige veiligheidsonderzoeken door de Veiligheid van de Staat in te voeren voor alle rechters, hetgeen anders aanleiding tot bezorgdheid zou geven. Wat de budgettaire en personeelstekorten bij justitie betreft, zijn er ondanks belangrijke investeringen en initiatieven nog steeds structurele tekorten aan middelen. Nieuwe bindende richtlijnen verbieden het opnemen van gesprekken tussen advocaten en cliënten, waardoor de vertrouwelijkheid tussen de advocaat en de cliënt wordt gewaarborgd. Er zijn een aantal stappen gezet om het niveau van digitalisering van het gerechtelijk apparaat tegen 2026 aanzienlijk te verhogen, met name door elektronische indiening van documenten mogelijk te maken. De inspanningen om de efficiëntie van justitie te verbeteren, worden nog steeds belemmerd door het aanhoudende gebrek aan gegevens over gerechtelijke procedures. Er wordt gewerkt aan het in kaart brengen van de achterstanden bij rechtbanken.

Diverse relevante strategieën en actieplannen bevatten elementen met betrekking tot de bestrijding van corruptie. De Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie en de openbaar ministeries zetten hun inspanningen voort om corruptiezaken op hoog niveau aan te pakken, ondanks de over het algemeen beperkte middelen. Er worden specifieke maatregelen genomen om corruptie die verband houdt met criminele organisaties en drugshandel aan te pakken. Deze vorm van corruptie wordt als een groeiend verschijnsel beschouwd. De opsporing en vervolging in het kader van buitenlandse omkopingszaken blijft lastig. Wat het integriteitsbeleid betreft, moet de deontologische code voor openbare mandatarissen worden uitgebreid tot alle leden van de ministeriële kabinetten en is er een gedragscode voor ministers ingevoerd met richtsnoeren over belangenconflicten, draaieurpraktijken en geschenken en voordelen. Er blijven echter belangrijke lacunes in het integriteitsbeleid voor ministers, ministeriële kabinetten en parlementsliden bestaan op gebieden zoals draaieurpraktijken en regels inzake geschenken en voordelen. Over het algemeen is het besef van het begrip “belangenconflicten” gering. Ook zijn er tekortkomingen met betrekking tot de vermogensaangifte. Nog steeds is er geen samenhangend integriteitsbeleid bij de politiediensten, hoewel er verschillende initiatieven op het gebied van integriteit aan de gang zijn. Er zijn geen concrete stappen gezet om de lobbywetgeving te hervormen. Er is nieuwe wetgeving inzake klokkenluiders vastgesteld, die in verschillende mate betrekking heeft op de publieke en de private sector.

De vrijheid en pluriformiteit van de media blijven gewaarborgd dankzij het robuuste rechtskader dat voorziet in onafhankelijke mediaregulators en publieke omroepen. De reactietermijnen en beroepsprocedures met betrekking tot de toegang van het publiek tot documenten moeten echter nog verder worden verbeterd. De veiligheid van journalisten blijft een probleem, met name online. Er worden maatregelen ter verbetering daarvan genomen. In Vlaanderen is het initiatief PersVeilig gelanceerd, met veiligheidstraining voor journalisten, ad hoc juridische en niet-juridische bijstand, en de mogelijkheid om aanvallen te melden.

De rechterlijke toetsing van de wetgeving inzake de COVID-19-pandemie is voortgezet na het einde van de epidemische noodtoestand in maart 2022. Het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens speelt in het tweede jaar van zijn bestaan nog steeds een actieve rol. De oprichting van een afzonderlijk Vlaams Mensenrechteninstituut vereist een nauwe samenwerking tussen

de twee overheidsniveaus. De niet-naleving door de federale regering van rechterlijke uitspraken en bevelen tot oplegging van tijdelijke dwangsommen geeft aanleiding tot bezorgdheid. Er is bezorgdheid geuit met betrekking tot het maatschappelijk middenveld.

AANBEVELINGEN

Over het algemeen heeft België met betrekking tot de aanbevelingen in het Verslag over de rechtsstaat 2022:

- enige verdere vooruitgang geboekt op het gebied van maatregelen om het rechtsstelsel als geheel voldoende personele en financiële middelen ter beschikking te stellen, rekening houdend met de Europese normen inzake middelen voor justitie;
- aanzienlijke vooruitgang geboekt bij het versterken van het integriteitskader wat betreft de uitbreiding van de bestaande deontologische code tot alle leden van de ministeriële kabinetten; enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de regels inzake geschenken en voordelen voor parlementsleden en regeringsleden; enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de regels inzake draaideurconstructies voor de regering en de kabinetten;
- geen vooruitgang geboekt bij de voltooiing van de hervorming van de wetgeving inzake lobbywerk, met inbegrip van een transparantieregister en een wetgevingsvoetafdruk, zowel voor parlementsleden als voor de regering;
- enige vooruitgang geboekt bij het versterken van het kader voor toegang tot officiële documenten, met name door verbetering van de aanvraag- en beroepsprocedures, rekening houdend met de Europese normen inzake toegang tot officiële documenten.

Op basis hiervan en rekening houdend met andere ontwikkelingen die zich in de referentieperiode hebben voorgedaan, wordt België aanbevolen om:

- verdere inspanningen te blijven leveren om het rechtsstelsel in zijn geheel voldoende personele en financiële middelen ter beschikking te stellen, rekening houdend met de Europese normen inzake middelen voor justitie;
- het integriteitskader te versterken, onder meer door regels vast te stellen inzake geschenken en voordelen voor parlementsleden en door de regels inzake draaideurconstructies voor de regering en de kabinetten aan te scherpen;
- de hervorming van de wetgeving inzake lobbywerk te voltooien, via vaststelling van een kader dat onder meer een transparantieregister en een wetgevingsvoetafdruk instelt en dat van toepassing is op zowel parlements- als regeringsleden;
- de inspanningen voort te zetten voor het versterken van het kader voor toegang tot officiële documenten, met name door verbetering van de aanvraag- en beroepsprocedures, rekening houdend met de Europese normen inzake toegang tot officiële documenten.

I. JUSTITIEEL STELSEL

Het justitieel stelsel omvat 13 rechtbanken van eerste aanleg met algemene bevoegdheden¹, een aantal gespecialiseerde rechtbanken van eerste aanleg², vijf hoven van beroep, het Hof van Cassatie³ en het Grondwettelijk Hof. De afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State⁴ treedt op als hoogste bestuursrechter. Een niet-permanent hof van assisen behandelt de ernstigste strafzaken⁵. Het Grondwettelijk Hof is exclusief bevoegd om de grondwettigheid van de wetgeving te toetsen. De meeste bevoegdheden op het gebied van justitie zijn federaal⁶. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie is vastgelegd in de grondwet⁷. Een onafhankelijke Hoge Raad voor de Justitie⁸ is belast met de aanwerving van magistraten en moet de kwaliteit van justitie bevorderen aan de hand van controlemechanismen, zoals audits en — hetzij op verzoek hetzij op eigen initiatief — aan de regering en het parlement verstrekte adviezen over aangelegenheden in verband met justitie. Kandidaat-magistraten worden door de Hoge Raad voor de Justitie geselecteerd en door de koning voor het leven benoemd op voorstel van de minister van Justitie⁹. Het College van de hoven en rechtbanken bestaat uit rechtstreeks door hun gelijken gekozen rechtbankvoorzitters, en is verantwoordelijk voor de algemene werking van de rechtbanken. De Vlaamse Orde van Advocaten en de Franstalige en Duitstalige Orde van Advocaten vertegenwoordigen de advocaten uit de verschillende landsgedeelten. België neemt deel aan het Europees Openbaar Ministerie (EOM).

Onafhankelijkheid

Het gepercipieerde niveau van de rechterlijke onafhankelijkheid in België blijft hoog bij het brede publiek en is nu gemiddeld bij de bedrijven. In 2023 beoordeelt 66 % van de brede bevolking en 59 % van de bedrijven de onafhankelijkheid van de rechtbanken en rechters als “vrij goed of zeer goed”¹⁰. Volgens gegevens van het EU-scorebord voor justitie 2023 valt

¹ Deze rechtbanken zijn ook bevoegd om hogere beroepen tegen bepaalde vonnissen van de vredegerichten en de politierechtbanken te behandelen.

² Waaronder 162 vredegerichten, 15 politierechtbanken, 9 ondernemingsrechtbanken, 9 arbeidsrechtbanken en 5 administratieve rechtscolleges.

³ Het Hof van Cassatie toetst de wettigheid van in laatste aanleg gewezen beslissingen van lagere rechtbanken.

⁴ Daarnaast heeft de Raad van State een afdeling Wetgeving, die advies over wetgevings- en regelgevingsvoorstellen uitbrengt.

⁵ Dit hof bestaat uit 3 magistraten en een jury van 12 burgers. Het proces tegen de verdachten van de terroristische aanslagen in Brussel en Zaventem is in december 2022 van start gegaan voor het hof van assisen.

⁶ Er bestaat een aantal gespecialiseerde Vlaamse administratieve rechtbanken.

⁷ Artikel 151 van de grondwet.

⁸ De Hoge Raad voor de Justitie bestaat uit 22 magistraten, 8 advocaten, 6 professoren van een universiteit of hogeschool en 8 leden uit het middenveld. De helft van de leden is Franstalig en de helft is Nederlandstalig.

⁹ De uitvoerende macht kan de benoeming van de door de Hoge Raad voor de Justitie voorgedragen kandidaat alleen op expliciete gronden weigeren (bijvoorbeeld vanwege een onregelmatigheid) en kan niet beslissen een andere kandidaat te benoemen. In plaats daarvan moet de uitvoerende macht het benoemingsdossier terugverwijzen naar de Hoge Raad en om een nieuw voorstel verzoeken. De beslissing van de uitvoerende macht om een kandidaat-rechter niet te benoemen, kan worden aangevochten voor de Raad van State. De wettigheid van het voorstel van de Hoge Raad kan eveneens worden beoordeeld in het kader van een dergelijke juridische procedure. EU-scorebord voor justitie 2018, figuren 61 en 62.

¹⁰ EU-scorebord voor justitie 2023, figuren 49 en 51. Om de perceptie van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht weer te geven, worden de volgende categorieën gebruikt: zeer laag (minder dan 30 % van de respondenten beoordeelt de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht als vrij goed of zeer goed); laag (30-39 %), gemiddeld (40-59 %), hoog (60-75 %), zeer hoog (meer dan 75 %).

er sinds 2016 geen duidelijke trend waar te nemen in de ontwikkeling van het gepercipieerde niveau van onafhankelijkheid bij het brede publiek. Niettemin is het percentage gestegen ten opzichte van 2022 (60 %) en 2016 (62 %). De perceptie van rechterlijke onafhankelijkheid bij bedrijven is gedaald ten opzichte van 2022 (63 %), maar blijft hoger dan in 2016 (54 %).

De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht zal naar verwachting verder worden versterkt door de overdracht van bevoegdheden op het gebied van budgettair beheer van de uitvoerende naar de rechterlijke macht, die is gepland voor 2024¹¹. Na de overdracht zullen de drie “pijlers” van de rechterlijke macht (het Hof van Cassatie, het College van de hoven en rechtbanken en het College van procureurs-generaal) rechtstreeks verantwoordelijk zijn voor het beheer van de personeelsbudgetten en het personeelsbeleid¹², met inbegrip van besluiten over de overplaatsing van magistraten en justitieel personeel zoals vermeld in het Verslag over de rechtsstaat 2022¹³. De Wet van 26 december 2022 houdende diverse bepalingen inzake rechterlijke organisatie¹⁴ voorziet reeds in een grotere flexibiliteit bij de verdeling van personele middelen over de gerechtelijke instanties¹⁵. De Hoge Raad voor de Justitie heeft zijn inspanningen voortgezet om de waarborgen voor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te verbeteren, onder meer door het opstellen van verslagen over disciplinaire procedures in verband met rechters en aanklagers en over initiatieven op het gebied van de naleving van de voor rechters en aanklagers geldende algemene ethische beginselen¹⁶. Het eerste geconsolideerde verslag over disciplinaire maatregelen werd op 23 november 2022 vastgesteld door de algemene vergadering van de Hoge Raad voor de Justitie¹⁷. Op 12 april 2022 bracht de Hoge Raad voor de Justitie ook advies uit over de vermogensaangifte van magistraten en over de registratie van hun nevenactiviteiten¹⁸.

Na kritiek van de Hoge Raad voor de Justitie beraadt de regering zich nu over wijzigingen van het voorstel om regelmatige veiligheidsonderzoeken door de Veiligheid van de Staat in te voeren voor alle rechters, hetgeen anders aanleiding tot bezorgdheid zou geven. De minister van Justitie heeft voorgesteld om zowel initiële als regelmatige (om de vijf jaar) veiligheidsonderzoeken door de Veiligheid van de Staat in te voeren voor magistraten en

¹¹ De rechterlijke macht, vertegenwoordigd door het College van de hoven en rechtbanken, het College van procureurs-generaal en het Hof van Cassatie, blijft met het ministerie van Justitie onderhandelen over de uitvoering van haar autonome beheer van personele en budgettaire middelen, ter uitvoering van de wet van 18 februari 2014. Het is de bedoeling dat de eerste overeenkomsten voor autonoom beheer begin 2024 worden gesloten; input ontvangen van België in het kader van het landenbezoek aan België.

¹² Input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023.

¹³ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 4.

¹⁴ Wet van 26 december 2022 houdende diverse bepalingen inzake rechterlijke organisatie II, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* op 12 januari 2023.

¹⁵ De vaststelling van een koninklijk besluit zal het mogelijk maken om sneller in te spelen op de noodzaak om het vaste aantal personeelsleden van een rechtbank te verhogen, mits bij een andere rechtbank niet alle vacatures zijn vervuld en de vervulling van die vacatures niet nodig is voor de goede werking van die andere rechtbank. Als bijvoorbeeld blijkt dat een rechtbank meer magistraten nodig heeft dan de bij wet vastgestelde aantallen personeelsleden en dat een andere rechtbank minder personeelsleden nodig heeft, kunnen het College van de hoven en rechtbanken en het College van het Openbaar Ministerie de koning derhalve voorstellen om, binnen bepaalde grenzen, af te wijken van de bij wet vastgestelde aantallen personeelsleden door gebruik te maken van de zogeheten flexibele aantallen personeelsleden; input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023.

¹⁶ Informatie ontvangen van de Hoge Raad voor de Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

gerechtsmedewerkers¹⁹. Dit voorstel is bekritiseerd door de Hoge Raad voor de Justitie²⁰, die betoogt dat het een bedreiging voor de scheiding der machten vormt vanwege het risico van inmenging door de uitvoerende macht in de werking van de rechterlijke macht. De Hoge Raad voert ook aan dat het voorstel niet voldoet aan de beginselen van legaliteit, rechtszekerheid, het recht op een eerlijk proces, en evenredigheid omdat het zonder onderscheid van toepassing zou zijn op alle zittende en kandidaat-magistraten en -gerechtsmedewerkers, op straffe van zware sancties²¹. Ten slotte betoogt de Hoge Raad dat waarborgen inzake integriteit reeds bestaan, met name door middel van het ethische en tuchtrechtelijke kader. Het is belangrijk dat bij de regeling betreffende veiligheidsonderzoeken rekening wordt gehouden met Europese normen met betrekking tot de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de autonomie van aanklagers, waarin is bepaald dat onafhankelijkheid betekent dat de rechterlijke macht vrij is van externe druk en niet onderhevig is aan politieke beïnvloeding of manipulatie, met name door de uitvoerende macht²². Veiligheidsonderzoeken voor rechters, met name wanneer zij door een orgaan van de uitvoerende macht worden uitgevoerd, kunnen een dergelijke “externe druk” vormen²³. De invoering van dergelijke regelmatige veiligheidsonderzoeken voor alle zittende magistraten (en gerechtsmedewerkers)²⁴ die worden uitgevoerd door de Veiligheid van de Staat, een orgaan dat onder het gezag van de uitvoerende macht staat, zou aanleiding tot bezorgdheid geven. Het voorstel is nog niet door de regering goedgekeurd, en een herzien voorstel waarbij rekening zou worden gehouden met het advies van de Hoge Raad, is nog in voorbereiding²⁵.

Nieuwe bindende richtlijnen verbieden het opnemen van gesprekken tussen advocaten en cliënten, waardoor de vertrouwelijkheid tussen de advocaat en de cliënt wordt gewaarborgd. In de verslagen over de rechtsstaat 2021 en 2022 werd vermeld dat er mogelijk opnamen waren gemaakt van gesprekken tussen verdachten in strafzaken en hun advocaat in een politiebureau, wat tot de beschuldiging leidde dat de vertrouwelijkheid tussen advocaat en

¹⁹ Het doel van de voorgestelde maatregel is corruptierisico's en infiltratie door criminele organisaties te voorkomen. De veiligheidsonderzoeken zouden worden ingevoerd zowel bij aanvang van de dienstbetrekking of bij deelname aan examens als daarna om de vijf jaar tijdens de actieve dienst. Een reeds bestaande regeling inzake veiligheidsonderzoeken voor beroepen met een hoog risico (zoals personeel van kerncentrales) zou worden uitgebreid tot de rechterlijke macht (Wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen). Schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

²⁰ Hoge Raad voor de Justitie (2023), *Advies over het voorontwerp van wet houdende het sociaal statuut van de magistraat en tot invoering van een veiligheidsverificatie*, 11 april 2023; er zijn ook negatieve adviezen uitgebracht door het College van de hoven en rechtbanken en het Hof van Cassatie. Deze adviezen zijn niet openbaar gemaakt; Informatie ontvangen van de Hoge Raad voor de Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

²¹ De Hoge Raad trok bovendien de praktische haalbaarheid van het voorstel in twijfel vanwege het grote aantal werknemers dat om de vijf jaar zou moeten worden gescreend (meer dan 15 000).

²² Commissie van Venetië, *Rule of Law Checklist*, (CDL-AD(2016)007), punt 74. Zie ook Aanbeveling CM/Rec(2000)19 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, punt 11.

²³ Advies van de Commissie van Venetië (CDL(2022)005), punt 13. Wanneer de veiligheids-/integriteitsonderzoeken niet door zelfregulerende organen van de rechterlijke macht zelf, maar door een extern orgaan worden uitgevoerd, moet er ten eerste op worden gelet dat de beginselen van de scheiding der machten en van controles en waarborgen worden geëerbiedigd. Advies van de Commissie van Venetië (CDL-AD(2021)046), punt 16.

²⁴ Vanuit een vergelijkend perspectief bezien, gebeurt dit in de weinige lidstaten waar met de Veiligheid van de Staat vergelijkbare organen veiligheidsonderzoeken van rechters uitvoeren, alleen bij kandidaten of bij rechters in specifieke functies. In één lidstaat, waar dergelijke veiligheidsonderzoeken waren ingevoerd voor alle rechters, zijn de wijzigingen sindsdien, in februari 2023, door het grondwettelijk hof nietig verklaard. EU-scorebord voor justitie 2022, figuur 56.

²⁵ Schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

cliënt zou zijn geschonden²⁶. De strafrechtelijke onderzoeken naar deze vermeende schendingen lopen nog²⁷. Op 22 juli 2022 heeft het College van procureurs-generaal nieuwe bindende richtlijnen opgesteld²⁸, waarin wordt verduidelijkt dat de politie gesprekken tussen verdachten en hun advocaat in een politiebureau niet mag opnemen²⁹. Tegelijkertijd melden de Ordes van Advocaten dat overheidsorganen, waaronder ministers die advocaten bekritisieren voor het verdedigen van bepaalde cliënten, steeds vaker hindernissen opwerpen voor de vrije uitoefening van hun beroep³⁰.

Kwaliteit

Er is verdere vooruitgang geboekt bij de inzet van voldoende personele en financiële middelen voor het justitieel stelsel, maar ondanks belangrijke investeringen en initiatieven zijn er nog steeds structurele tekorten aan middelen. In het Verslag over de rechtsstaat 2022 werd België aanbevolen om “de maatregelen voor de inzet van voldoende personele en financiële middelen in alle geledingen van het justitieel stelsel voort te zetten, rekening houdend met de Europese normen inzake middelen voor het justitieel stelsel”. Zoals opgemerkt in de Verslagen over de rechtsstaat 2020, 2021 en 2022³¹, blijft het justitieel stelsel kampen met een gebrek aan voldoende personele en financiële middelen³². Volgens het EU-scorebord voor justitie 2023 bleef het aantal professionele rechters per 100 000 inwoners in 2021 onder het EU-gemiddelde³³. Ook het aan het justitieel stelsel bestede budget ligt onder het EU-gemiddelde³⁴. Een bijzonder prangend voorbeeld betreft het hof van beroep te Brussel, waar volgens de conclusies van een audit van de Hoge Raad voor de Justitie verdere problemen kunnen ontstaan door een combinatie van de personeelstekorten en de grote en complexe

²⁶ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 4, en Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 3.

²⁷ Verslag over de rechtsstaat 2021 en 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, respectievelijk blz. 4 en blz. 3; bijdrage van de Raad van de Ordes van Advocaten van Europa aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 16; bijdrage van de Franstalige en Duitstalige Orde van Advocaten aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 12.

²⁸ Het Openbaar Ministerie vaardigt omzendbrieven uit die richtlijnen bevatten die verband houden met het beheer van het Openbaar Ministerie. Deze richtlijnen zijn bindend voor de procureurs-generaal bij de hoven van beroep, de federale procureur, en alle leden van het Openbaar Ministerie die onder hun toezicht en leiding staan.

²⁹ *Omzendbrief nr. 09/2022 van het College van procureurs-generaal van de hoven van beroep*, 11 juli 2022.

³⁰ Andere genoemde kwesties betreffen de toegang door rechtshandhavingsautoriteiten tot vertrouwelijke correspondentie tussen advocaten en hun cliënten en de vervolging voor vermeende deelname aan het criminele gedrag waarvan hun cliënt wordt verdacht. Bijdrage van de Raad van de Ordes van Advocaten van Europa aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 16; bijdrage van de Franstalige en Duitstalige Orde van Advocaten aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 12.

³¹ Verslag over de rechtsstaat 2020, 2021 en 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 4.

³² Volgens de aanbevelingen van de Raad van Europa moet elke staat aan de rechtbanken toereikende middelen, faciliteiten en apparatuur toewijzen opdat zij kunnen functioneren in overeenstemming met de normen die zijn neergelegd in artikel 6 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en opdat de rechters efficiënt kunnen werken, zie Aanbeveling CM/Rec(2010)12 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, punt 33.

³³ EU-scorebord voor justitie 2023, figuur 35.

³⁴ EU-scorebord voor justitie 2023, figuur 33.

werklast³⁵. Het plan van de regering voor 2021³⁶ voorzag in aanvullende financiële middelen voor het justitieel stelsel. In dit verband zijn er verdere beleids- en wetgevingsinitiatieven genomen om de budgettaire en personeelstekorten aan te pakken³⁷. In 2022 werden deze aanvullende financiële middelen nog steeds verdeeld over de drie pijlers van de rechterlijke macht³⁸. De Hoge Raad voor de Justitie geeft aan dat er weliswaar serieuze inspanningen worden geleverd op het gebied van aanwerving, maar dat de beschikbaarheid van voldoende personele middelen een punt van zorg blijft, met name bij bepaalde hoven van beroep³⁹. Het Hof van Cassatie en de Hoge Raad voor de Justitie wijzen erop dat de loopbaan van rechter en aanklager duidelijk niet erg aantrekkelijk is, maar dat wordt getracht dit probleem aan te pakken. Zo werkt de regering aan een voorstel voor een “sociaal statuut” dat de arbeidsvoorwaarden van magistraten moet verbeteren⁴⁰. In het kader van de follow-up van de achterstand in rechtszaken waarvan voor het eerst melding werd gemaakt in de zaak Bell/Belgium⁴¹, die in 2008 voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens diende, pleit het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor “een structureel langetermijnperspectief” op justitieel personeel en het budget voor justitie⁴². Bovendien hebben het Comité en verschillende belanghebbenden uiting gegeven aan hun bezorgdheid over de keuze van de uitvoerende macht om de toewijzing van aanvullende middelen afhankelijk te stellen van de resultaten, wat de kwaliteit en onafhankelijkheid van de rechtspraak en de doeltreffende toegang van burgers tot de rechter kan ondermijnen⁴³. Uit dit

³⁵ Audit van het hof van beroep te Brussel. Verslag goedgekeurd door de Verenigde advies- en onderzoekscommissie van de Hoge Raad voor de Justitie op 30 juni 2022.

³⁶ *Plan om justitie sneller, menselijker en straffer te maken*. Het plan is beschikbaar op de website van Team Justitie.

³⁷ Een extra bedrag van 0,5 miljard EUR tegen 2024 bovenop het bestaande jaarlijkse budget van 2 miljard EUR.

³⁸ In 2021-2022 waren er 119 vacatures voor magistraten gepland, waarvan er inmiddels 102 zijn vervuld. Wat betreft justitieel personeel waren er 800 vacatures gepland, waarvan er reeds 690 zijn vervuld. Voor 2023-2024 zijn er 96 vacatures voor magistraten gepland en 266 voor justitieel personeel; input ontvangen van België in het kader van het landenbezoek in 2023; het Hof van Cassatie spreekt zijn bezorgdheid uit over het feit dat cassatie niet (of niet langer) als prioriteit wordt beschouwd, ondanks de specifieke rol van het Hof met betrekking tot de rechtseenheid, de rechtsvorming en de interne kwaliteitscontrole. Het Hof wijst er ook op dat niettegenstaande herhaalde verzoeken het aantal rechters van het Hof sinds 1997 niet is uitgebreid; informatie verstrekt door het Hof van Cassatie in het kader van het landenbezoek aan België.

³⁹ Bijdrage van het Europees Netwerk van Raden voor de rechtspraak aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 18.

⁴⁰ Informatie ontvangen van het Hof van Cassatie in het kader van het landenbezoek aan België.

⁴¹ Arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 4 november 2008, Bell/Belgium (verzoek nr. 44826/05).

⁴² Besluit van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, 22 september 2022, H46-77, punt 7: “heeft met belangstelling kennisgenomen van de recente uitbreiding van het justitieel personeel en de recente verhoging van het budget voor justitie, maar benadrukt de noodzaak om dit op te nemen in een structureel langetermijnperspectief en niet op zodanig wijze afhankelijk te stellen van de resultaten dat de kwaliteit en onafhankelijkheid van de rechtspraak en de doeltreffende toegang van burgers tot de rechter worden ondermijnd; heeft de autoriteiten nogmaals aangemoedigd om zo snel mogelijk het AMAI-model voor een betere toewijzing van middelen te ontwikkelen en heeft hen inmiddels verzocht het rechtskader voor justitieel personeel in te vullen, of zelfs om dit uit te breiden waar de achterstand in rechtszaken het grootst is”.

⁴³ Besluit van het Comité van Ministers, vastgesteld tijdens zijn vergadering van 20-22 september 2022, H46-7 Bell-groep/België (verzoek nr. 44826/05) CM/Del/Dec(2022)1443/H46-7, punt 7: “heeft met belangstelling kennisgenomen van de recente uitbreiding van het justitieel personeel en de recente verhoging van het budget voor justitie, maar benadrukt de noodzaak om dit op te nemen in een structureel langetermijnperspectief en niet op zodanig wijze afhankelijk te stellen van de resultaten dat de kwaliteit en onafhankelijkheid van de rechtspraak en de doeltreffende toegang van burgers tot de rechter worden ondermijnd”; input ontvangen van het Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 11; informatie verstrekt door de Raad van State in het kader van het landenbezoek aan België; de Hoge

alles blijkt dat er ondanks de inspanningen van de regering om het budget voor justitie te verhogen, nog steeds structurele tekorten aan middelen zijn en dat budgettaire en personeelstekorten bij justitie een belangrijke uitdaging blijven⁴⁴. Er is dan ook enige vooruitgang geboekt wat betreft de aanbeveling in het verslag over 2022.

Er zijn nieuwe maatregelen genomen om de kwaliteit van het justitieel stelsel verder te verbeteren. Overeenkomstig de aanbevelingen van de Greco⁴⁵ werden de standaardformulieren betreffende de verslaglegging door de rechtbanken en de diensten van het Openbaar Ministerie over hun jaarlijkse activiteiten en hun werking in 2022 aangepast⁴⁶. De drempels voor rechtsbijstand zijn tot 2023 gestaag met een vast percentage verhoogd. Vanaf 2024 zal het bedrag jaarlijks worden geïndexeerd in het licht van de veranderingen in de consumentenprijsindex⁴⁷. Het aantal personen dat toegang had tot rechtsbijstand, is in de jaren 2021-2022 licht gestegen ten opzichte van de jaren 2020-2021⁴⁸. Vanuit een vergelijkend perspectief bezien, blijkt uit het EU-scorebord voor justitie 2023 dat in consumentenzaken de drempels voor toegang tot rechtsbijstand boven de armoededrempel van Eurostat blijven⁴⁹. Ten slotte zal de Hoge Raad voor de Justitie een verdere beoordeling van het gerechtelijke onderzoek naar de dood van Jozef Chovanec uitvoeren nadat het lopende gerechtelijke onderzoek is afgerond⁵⁰.

Er zijn een aantal stappen gezet om het niveau van digitalisering van het gerechtelijk apparaat tegen 2026 aanzienlijk te verhogen, met name door elektronische indiening van documenten mogelijk te maken. Het plan van de regering voor digitale transformatie⁵¹ is erop gericht alle Belgische hoven en rechtbanken uit te rusten met een digitaal casemanagementsysteem⁵². Er zijn al enkele stappen gezet om het plan uit te voeren. Zo werd

Raad voor de Justitie zal ook een advies voor de minister van Justitie opstellen over de uitbreiding van de kamers voor minnelijke schikking tot de meeste hoven en rechtbanken die civielrechtelijke en handelsrechtelijke zaken behandelen.

⁴⁴ Besluit van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, 22 september 2022, H46-77, punt 7, reeds aangehaald in voetnoot 42.

⁴⁵ Vierde evaluatiecyclus van de Greco — evaluatieverslag, aanbeveling xiv.

⁴⁶ Het ministerieel besluit tot formalisering van de aanpassing van de standaardformulieren werd op 18 februari 2022 bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*. In afwachting van de reglementaire formalisering acht de Greco de aanbeveling slechts gedeeltelijk ten uitvoer gelegd. Zie de vierde evaluatiecyclus van de Greco — tweede nalevingsverslag, blz. 10. De standaardformulieren zullen worden gebruikt bij de opstelling van de activiteitenverslagen voor 2021.

⁴⁷ De drempels voor rechtsbijstand werden in september 2020 met 200 EUR verhoogd en worden tot 2023 jaarlijks met 100 EUR verhoogd.

⁴⁸ Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België en input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023. De stijging van 3,6 % is berekend op basis van het aantal advocaten die in het kader van het rechtsbijstandsstelsel in een zaak zijn aangewezen. De stijging van 9,1 % is berekend aan de hand van het aantal zaken naar categorieën personen die voor rechtsbijstand in aanmerking komen, op basis van de afgeronde zaken per jaar (het moment waarop de advocaat het eindverslag indient bij het bureau voor rechtsbijstand).

⁴⁹ EU-scorebord voor justitie 2023, figuur 24.

⁵⁰ Informatie ontvangen van de Hoge Raad voor de Justitie in het kader van het landenbezoek aan België; Verslag over de rechtsstaat 2021 en 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, respectievelijk blz. 6 en blz. 4.

⁵¹ Dit maakt deel uit van het *Plan om justitie sneller, menselijker en straffer te maken*, zie voetnoot 36.

⁵² Er is een digitaal casemanagementsysteem gepland, dat eind 2025 bij zeven gerechtelijke instanties in gebruik moet worden genomen. Het nieuwe systeem zal aan het einde van het tweede kwartaal van 2023 worden ingevoerd bij een pilotinstantie (Hof van Cassatie).

het platform *Just-on-Web*⁵³ in 2022 beschikbaar gesteld aan het publiek. Het platform biedt burgers de mogelijkheid om toegang tot gerechtelijke dossiers te vragen en deze dossiers te raadplegen, documenten bij de rechtbanken in te dienen, aanvragen te doen, de betaling van strafrechtelijke en verkeersboeten te beheren, documenten bij de hoven en rechtbanken in te dienen, en documenten uit het register van de burgerlijke stand op te vragen. Deze ontwikkelingen worden ook weerspiegeld in het EU-scorebord voor justitie 2023, dat een verbetering van het niveau van digitalisering van justitie in België laat zien⁵⁴. Bovendien heeft de regering op 23 december 2022 een wetsontwerp betreffende virtuele hoorzittingen in gerechtelijke procedures in civielrechtelijke en strafrechtelijke zaken⁵⁵ goedgekeurd, dat na ontvangst van het advies van de Raad van State en de gegevensbeschermingsautoriteit ter bespreking aan het parlement zal worden voorgelegd. De wettelijke basis voor het centraal register voor de beslissingen van de rechterlijke orde werd op 24 oktober 2022 bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*⁵⁶. Beroepsbeoefenaren erkennen weliswaar dat er aanzienlijke inspanningen zijn geleverd om de digitalisering van justitie te versterken, maar zijn van mening dat het rechtsstelsel nog steeds onvoldoende gedigitaliseerd is⁵⁷.

Efficiëntie

De inspanningen om de efficiëntie van justitie te verbeteren, worden nog steeds belemmerd door het aanhoudende gebrek aan gegevens over gerechtelijke procedures. Er wordt gewerkt aan het in kaart brengen van de achterstanden bij rechtbanken. De lacunes in de beschikbaarheid van gegevens over gerechtelijke procedures blijven groot⁵⁸. België staat nog steeds onder verscherpt toezicht van het Comité van Ministers van de Raad van Europa vanwege de buitensporig lange rechtsgang in civielrechtelijke zaken in eerste aanleg. Bovendien heeft het Comité nogmaals zijn diepe bezorgdheid geuit over het aanhoudende gebrek aan volledige statistische gegevens over de burgerlijke rechtbanken in eerste aanleg⁵⁹. Uit de beperkte gegevens die momenteel beschikbaar zijn, blijkt dat het

⁵³ Een onlineplatform dat beschikbaar is in het Nederlands, Frans, Duits en Engels en dat burgers onder meer de mogelijkheid biedt om toegang te krijgen tot gerechtelijke dossiers en deze dossiers te raadplegen, strafrechtelijke en verkeersboeten te beheren, en verzoekschriften, conclusies en brieven bij een rechtbank in te dienen.

⁵⁴ EU-scorebord voor justitie 2023, figuren 40, 45 en 46.

⁵⁵ De Ordes van Advocaten hebben in het kader van het landenbezoek aan België hun bezorgdheid geuit over het feit dat het wetsontwerp ertoe zou leiden dat de verdachte niet meer fysiek voor een rechter verschijnt en dat de advocaat de mogelijkheid dreigt te worden ontnomen om de cliënt persoonlijk bij te staan.

⁵⁶ Het eerste deel van de wet heeft betrekking op de niet-openbare component met niet-gepseudonimiseerde beslissingen van rechtbanken en zal op 30 september 2023 in werking treden. Het tweede deel van de wet heeft betrekking op de openbare component met gepseudonimiseerde beslissingen van rechtbanken en zal op 31 december 2023 in werking treden. Er zijn koninklijke besluiten in voorbereiding om uitvoering te geven aan Just Restart, de digitale tegenhanger voor collectieve schuldenregeling, vóór het eind van dit jaar.

⁵⁷ Informatie ontvangen van de Ordes van Advocaten en het Hof van Cassatie in het kader van het landenbezoek aan België.

⁵⁸ EU-scorebord voor justitie 2023, figuren 6, 7, 14 en 15.

⁵⁹ Besluit van het Comité van Ministers, vastgesteld tijdens zijn vergadering van 20-22 september 2022, H46-7 Bell-groep/België (verzoek nr. 44826/05) CM/Del/Dec(2022)1443/H46-7, punt 5: “betreunde het aanhoudende gebrek aan gegevens over de gemiddelde behandelingstermijn (“beslissingstermijn”) in civielrechtelijke procedures in eerste aanleg en herinnerde eraan dat de gerechtelijke statistieken een meer algemene tekortkoming vertonen, waardoor de efficiëntie van het Belgische justitiële stelsel niet kan worden gemeten, er geen volledige beoordeling van de uitvoering van rechterlijke uitspraken mogelijk is en, bovenal, er geen passende beleidslijnen en maatregelen kunnen worden vastgesteld; heeft de autoriteiten derhalve verzocht hun dialoog met het secretariaat en met de Cepej snel te versterken om naar mogelijke oplossingen te zoeken en alle andere nuttige middelen in te zetten om, zo spoedig mogelijk, volledige gerechtelijke

afhandelingspercentage voor civielrechtelijke en handelsrechtelijke zaken in eerste aanleg in 2021 is gestegen tot boven 100 %⁶⁰ en voor bestuursrechtelijke zaken tot boven 130 %⁶¹. Bovendien lag het totale afhandelingspercentage van zaken voor het Hof van Cassatie in 2021 voor litigieuze civielrechtelijke en handelsrechtelijke zaken boven 100 %, maar voor bestuursrechtelijke en strafrechtelijke zaken onder 100 % (respectievelijk 78,6 % en 94,8 %)⁶². Bijzonder langdurige vertragingen worden gemeld bij bepaalde rechtbanken, waaronder het hof van beroep te Brussel⁶³. Zoals hierboven is vermeld in het kader van de kwaliteit van het justitieel stelsel, heeft de Hoge Raad voor de Justitie een uitgebreide audit naar het functioneren daarvan uitgevoerd en in 2022 een verslag met aanbevelingen gepubliceerd⁶⁴. Het College van de hoven en rechtbanken en het Openbaar Ministerie werken aan een model voor een betere verdeling van de middelen, waarbij rekening wordt gehouden met hun werklast. In 2021 werd de eerste fase van het in kaart brengen van de achterstanden bij de rechtbanken afgerond en momenteel worden de resultaten daarvan geanalyseerd⁶⁵.

II. CORRUPTIEBESTRIJDING

De bevoegdheden voor het opsporen en vervolgen van corruptie zijn verdeeld over verschillende instanties. De Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie (CDBC) heeft als gespecialiseerde centrale dienst binnen de federale politie nog steeds de opdracht ernstige corruptiegevallen te onderzoeken en het onderzoek ervan te ondersteunen. Het Comité P is als externe onafhankelijke toezichthouder op de politiediensten verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van de integriteitsregels. Het Rekenhof oefent externe controle uit op de budgettaire, boekhoudkundige en financiële verrichtingen van de federale overheid. Het interfederale Korps van de Inspectie van Financiën is een overheidsdienst die controletaken uitvoert in verband met de wettelijkheid, regelmatigheid, budgettaire haalbaarheid en opportuniteit van de overheidsuitgaven. De Cel Integriteit en Cultuur binnen de Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning (FOD BOSa) wordt omgevormd tot een “bureau voor integriteit”, dat verantwoordelijk blijft voor de ontwikkeling van het federale integriteitsbeleid en het integriteitsbeheer van federale ambtenaren. De Federale Deontologische Commissie geeft het parlement advies over deontologische kwesties. Op regionaal niveau bestaan er andere, op preventie gerichte systemen en instanties. De bestrijding van corruptie maakt deel uit van desbetreffende strategieën en actieplannen. Er is niet één enkel

statistieken, zo gedetailleerd mogelijk, over civielrechtelijke en strafrechtelijke procedures te verstrekken”; rapport van het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens van 29 juli 2022, blz. 3; Interimresolutie CM/ResDH(2021)103 van het Comité van Ministers van 9 juni 2021 en Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 6.

⁶⁰ EU-scorebord voor justitie 2023, figuur 12.

⁶¹ EU-scorebord voor justitie 2023, figuur 13.

⁶² Cepej-gegevens, België, landenfiches voor 2021.

⁶³ Input ontvangen van het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens voor het Verslag over de rechtsstaat 2023. Volgens de verstrekte informatie komen buitensporig lange procedures niet voor bij alle Belgische rechtbanken, maar met name bij rechtbanken in de grootste Belgische steden, zoals Brussel en Antwerpen. Volgens de informatie die de Orde van Advocaten heeft verstrekt in het kader van het landenbezoek aan België, waren er bij het hof van beroep te Brussel het afgelopen jaar 12 000 zaken aanhangig.

⁶⁴ Hoge Raad voor de Justitie, audit, hof van beroep te Brussel, 30 juni 2022.

⁶⁵ Input ontvangen van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023.

strategisch kader voor corruptiebestrijding, noch een overkoepelend coördinatieorgaan dat belast is met het corruptiebestrijdingsbeleid⁶⁶.

Deskundigen en bedrijfsleiders percipiëren het niveau van corruptie in de overheidssector nog steeds als relatief laag. In de corruptieperceptie-index 2022 van Transparency International scoort België 73/100, waarmee het op de negende plaats komt in de Europese Unie en op de achttiende plaats wereldwijd⁶⁷. Deze perceptie is de afgelopen vijf jaar relatief stabiel gebleven⁶⁸. Uit de speciale Eurobarometer over corruptie van 2023 blijkt dat 62 % van de respondenten corruptie als een in eigen land wijdverbreid fenomeen beschouwt (EU-gemiddelde: 70 %) en dat 14 % van de respondenten zich in het dagelijkse leven persoonlijk getroffen voelt door corruptie (EU-gemiddelde: 24 %)⁶⁹. Wat de bedrijven betreft, beschouwt 54 % corruptie als een wijdverbreid fenomeen (EU-gemiddelde: 65 %) en 30 % als een probleem bij het zakendoen (EU-gemiddelde: 35 %)⁷⁰. Voorts vindt 40 % van de respondenten dat het aantal met succes vervolgte zaken volstaat om corruptiepraktijken te ontmoedigen (EU-gemiddelde: 32 %)⁷¹, en vindt 43 % van de ondernemingen dat burgers en bedrijven die betrapt worden op het omkopen van een hoge ambtenaar, adequaat worden gestraft (EU-gemiddelde: 30 %)⁷².

De Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie (CDBC) en de openbaar ministeries hebben hun inspanningen voortgezet om verschillende prominente corruptiezaken op hoog niveau aan te pakken, ondanks de over het algemeen beperkte middelen. Er is sprake van een goede samenwerking tussen de CDBC en het Openbaar Ministerie⁷³. Dit was met name het geval tijdens meerdere complexe zaken en zaken op hoog

⁶⁶ Fraudeaspecten komen aan de orde in het Nationaal Veiligheidsplan 2022-2025, als prioriteiten voor de politie. Verschillende netwerken en samenwerkingsplatforms op federaal niveau houden zich bezig met de coördinatie van bepaalde aspecten van het corruptiebestrijdingsbeleid, maar er is kennelijk geen instantie die de coördinatie van dit beleid in zijn geheel in handen heeft. Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8; informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

⁶⁷ Transparency International (2023), *Corruption Perceptions Index 2022*, blz. 2-3. De gepercipieerde mate van corruptie is als volgt gerangschikt: laag (de score voor de perceptie onder deskundigen en bedrijfsleiders van corruptie in de overheidssector is hoger dan 79); relatief laag (score tussen 79 en 60), relatief hoog (score tussen 59 en 50), hoog (score lager dan 50).

⁶⁸ In 2018 was de score 75, tegenover 73 in 2022. Bij een verschil van meer dan vijf punten is er sprake van een aanzienlijke daling/stijging; bedraagt het verschil vier of vijf punten, dan is er sprake van een verbetering/verslechtering; en als het verschil één tot drie punten bedraagt, dan is de situatie de afgelopen vijf jaar relatief stabiel gebleven.

⁶⁹ Speciale Eurobarometer 534 over corruptie (2023). De Eurobarometer-gegevens over de perceptie en ervaring van burgers op het gebied van corruptie worden elk jaar geactualiseerd. De vorige gegevensverzameling was Speciale Eurobarometer 523 (2022).

⁷⁰ Flash Eurobarometer 524 over de houding van het bedrijfsleven ten aanzien van corruptie in de EU (2023). De Eurobarometer-gegevens over de houding van het bedrijfsleven ten aanzien van corruptie worden elk jaar geactualiseerd. De vorige gegevensverzameling was Flash Eurobarometer 507 (2022).

⁷¹ Speciale Eurobarometer 534 over corruptie (2023).

⁷² Flash Eurobarometer 524 over de houding van het bedrijfsleven ten aanzien van corruptie in de EU (2023).

⁷³ Informatie ontvangen van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België.

niveau die in de verslagperiode werden behandeld⁷⁴. De middelen van de CDBC zijn de afgelopen jaren weliswaar verbeterd⁷⁵, maar blijven over het geheel genomen beperkt, met name gezien het toenemende aantal complexe corruptiezaken⁷⁶. Bij de CDBC werken ongeveer 60 onderzoekers aan corruptiezaken. Bij 80 % van de zaken gaat het om omkoping van overheidsfunctionarissen⁷⁷. De regering heeft voorgesteld om aanvullende middelen toe te wijzen aan de federale gerechtelijke politie⁷⁸. De samenwerking met het Europees Openbaar Ministerie (EOM) verloopt goed. Bij de melding van gesignaleerde zaken hebben zich slechts geringe problemen voorgedaan⁷⁹.

Er worden specifieke maatregelen genomen om corruptie die verband houdt met criminele organisaties en drugshandel aan te pakken. Hoewel deze vorm van corruptie als een groeiend verschijnsel wordt beschouwd, zijn er nog steeds geen integriteitsregels voor de politie. Onderzoekers melden een stijging van het aantal gevallen van corruptie waarbij overheidsfunctionarissen betrokken zijn die banden hebben met de georganiseerde misdaad, voornamelijk in verband met drugs. Daarbij valt te denken aan overheidsfunctionarissen die zich onbevoegd toegang verschaffen tot databanken om specifieke gegevens voor criminele organisaties te bemachtigen in ruil voor aanzienlijke betalingen⁸⁰. Deze stijging leidt tot problemen bij het prioriteren van middelen, bijvoorbeeld bij de toewijzing van middelen aan zaken die naar de “kopstukken” kunnen leiden in plaats van aan “kleinere” zaken⁸¹. Begin 2023 heeft de federale regering een federale magistraat als “drugscommissaris” aangesteld om alle aspecten van de georganiseerde drugscriminaliteit, waaronder corruptie en integriteit, op een meer gecoördineerde en multidisciplinaire wijze aan te pakken⁸². In dit verband lijkt het bestaande integriteitsbeleid bij de politie ontoereikend om

⁷⁴ Hierbij gaat het om het corruptieschandaal in het Europees Parlement, maar ook om zaken waarbij leden van regionale parlementen betrokken zijn en om corruptiezaken die verband houden met drugscriminaliteit. Informatie ontvangen van de CDBC en Transparency International in het kader van het landenbezoek aan België.

⁷⁵ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9.

⁷⁶ Informatie ontvangen van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België.

⁷⁷ Belgische federale politie (2022), “Corruptie, een moeilijk te bewijzen misdrijf” (verklaring ter gelegenheid van de internationale dag tegen corruptie).

⁷⁸ College van procureurs-generaal (2022), persbericht — “Het College van procureurs-generaal reageert op de parlementaire hoorzitting van de ministers over de herfinanciering DGJ”, en Minister van Binnenlandse Zaken (2022), “Extra investeringen voor Geïntegreerde Politie goedgekeurd”.

⁷⁹ In sommige gevallen is er nog steeds een gebrek aan kennis over de bevoegdheden van het EOM en daarom vindt er niet altijd onmiddellijk een melding aan het EOM plaats (de zaken worden gemeld aan het “gewone” Openbaar Ministerie). Input van het EOM, blz. 3.

⁸⁰ De politie heeft aangegeven dat omkoping door organisaties die zich bezighouden met drugsgerelateerde criminaliteit, voornamelijk gericht is op politie-, douane-, haven- en gemeenteambtenaren. Belgische federale politie (2022), “Corruptie, een moeilijk te bewijzen misdrijf” (verklaring ter gelegenheid van de internationale dag tegen corruptie), informatie ontvangen van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België. Zie ook het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9.

⁸¹ Informatie ontvangen van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België, schriftelijke bijdrage van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België en Kamer van volksvertegenwoordigers (2022), “De situatie van de federale gerechtelijke politie, verslag van een gedachtewisseling”, 55K2822001, blz. 7, 13, 37, 40.

⁸² Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België, schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België, en Kanselarij van de Eerste Minister (2023) “Nationale drugscommissaris en meer politie in Antwerpse haven in strijd tegen drugsmaffia”.

criminele infiltratie bij rechtshandavingsinstanties afdoende te voorkomen. De 184 lokale politiezones hanteren een uiteenlopend integriteitsbeleid met weinig gemeenschappelijke horizontale aspecten⁸³. Kleinere politiezones kunnen of willen geen doeltreffend integriteitsbeleid ontwikkelen, wat ook de reactie op mogelijke gevallen van criminele infiltratie beïnvloedt⁸⁴. Niettemin wordt de laatste hand gelegd aan een “visietekst” over het integriteitsbeleid voor de gehele politieorganisatie, die, indien goedgekeurd, zou kunnen leiden tot verregaande samenwerking op het gebied van integriteit binnen de gehele politieorganisatie⁸⁵. De autoriteiten hebben geen vooruitgang geboekt met betrekking tot een deontologische code voor de gehele geïntegreerde politie, zoals aanbevolen door de Greco⁸⁶, en de integriteitscel van de federale politie blijft kampen met een gebrek aan personeel en geld⁸⁷. Een evaluatie van de gehele politieorganisatie heeft echter geleid tot een aantal concrete beleidsvoorstellen over het belang van integriteit⁸⁸. Andere maatregelen ter verbetering van de integriteit omvatten extra screening van personeel dat werkzaam is in de belangrijkste havens⁸⁹, de inzet van multidisciplinaire onderzoeksteams in vijf grote steden om infiltratie beter te bestrijden⁹⁰ en een voorstel om lokale overheden beter te helpen bij hun aanbestedingsprocedures⁹¹.

Er blijven tekortkomingen bestaan met betrekking tot de opsporing en vervolging in het kader van buitenlandse omkopingszaken. Zoals aangegeven in eerdere verslagen over de rechtsstaat, is een aantal aanbevelingen van de OESO, met name inzake het onderzoek en de vervolging in het kader van buitenlandse omkopingszaken, nog niet volledig uitgevoerd, onder

⁸³ Informatie ontvangen van de dienst Integriteit van de federale politie en het Comité P in het kader van het landenbezoek aan België. Zie ook het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10-11.

⁸⁴ Dat wil zeggen het gebruik van corruptie door criminele organisaties om zich toegang te verschaffen tot bepaalde overheidsinstellingen.

⁸⁵ Informatie ontvangen van de dienst Integriteit van de federale politie en het Comité P in het kader van het landenbezoek aan België.

⁸⁶ Zie het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10, en vijfde evaluatiecyclus van de Greco — nalevingsverslag, België, aanbeveling xvi, punten 75-81.

⁸⁷ Informatie ontvangen van de dienst Integriteit van de federale politie en het Comité P in het kader van het landenbezoek aan België.

⁸⁸ De opties zijn onder meer het opzetten van een expertisecentrum, een wetgevende aanpak, een netwerk van integriteitscoördinatoren en een focus op klokkenluiden. De bestaande initiatieven lopen nog. Een werkgroep blijft zoeken naar manieren om integriteitsscreening in te voeren gedurende de gehele loopbaan van een politiefunctionaris en niet alleen bij aanvang. Een wetsvoorstel waarbij integriteitscontroles worden ingevoerd bij bevordering van een politiefunctionaris, is sinds september 2020 in behandeling bij het parlement. Minister van Binnenlandse Zaken (2023), “Politie overhandigt toekomstvisie aan minister Annelies Verlinden”, en Staten-Generaal van de politie (2023), *Een blauwdruk voor de politie van de toekomst*, blz. 489-511, informatie ontvangen van het ministerie van Justitie, de dienst Integriteit van de federale politie en het Comité P in het kader van het landenbezoek aan België; schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België en Kamer van volksvertegenwoordigers (2020), Wetsvoorstel 55-1497/001 betreffende de herziening van een aantal elementen van het statuut van de politiediensten met het oog op de invoering van een geïnstitutionaliseerde integriteitscontrole bij bevordering.

⁸⁹ Kanselarij van de Eerste Minister (2023), “Nationale drugscommissaris en meer politie in Antwerpse haven in strijd tegen drugsmafia”.

⁹⁰ Informatie ontvangen van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België, schriftelijke bijdrage van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België en Ministerraad (2022), voorontwerp van wet houdende diverse fiscale bepalingen en fraudebestrijding.

⁹¹ Het voorstel van de Vlaamse regering zal worden besproken door het interfederaal overlegcomité, dat kwesties tussen de regionale regeringen en de federale regering bespreekt. Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

meer wat betreft de verjaringstermijn van onderzoeken⁹². Zowel het onderzoek als de vervolging in het kader van buitenlandse omkopingszaken blijft moeilijk door de complexiteit van de operaties in derde landen en het gebrek aan middelen, en door de algemene problemen bij het verzamelen van bewijs in deze zaken⁹³. Het Openbaar Ministerie heeft melding gemaakt van acht geregistreerde gevallen van buitenlandse omkoping in de periode 2019-2022⁹⁴.

De rechtshandavingsinstanties staan, ondanks kritiek, nog steeds positief tegenover minnelijke schikkingen en schuldbekentenissen in ruil voor strafvermindering, waarvan regelmatig gebruik wordt gemaakt om resultaten te boeken in corruptiezaken op hoog niveau. Minnelijke schikkingen⁹⁵ worden nog steeds toegepast voor afspraken tussen het Openbaar Ministerie en beklaagden om de vervolging te staken zonder schuldbekentenis. Volgens het Openbaar Ministerie zijn de afgelopen vier jaar in 16 corruptiezaken dergelijke schikkingen geregistreerd⁹⁶. De Hoge Raad voor de Justitie is bezig met het uitvoeren van een audit van het huidige kader. Het College van procureurs-generaal heeft in mei 2022 een evaluatie van de wet naar het ministerie van Justitie gestuurd⁹⁷. Verdachten hebben de wettelijke mogelijkheid om strafvermindering te krijgen in ruil voor een schuldbekentenis. Dit werd duidelijk toen voor het eerst van deze mogelijkheid gebruik werd gemaakt in twee corruptiezaken op hoog niveau, die tot aanvullend onderzoek en vervolging van verdachten hebben geleid⁹⁸. Hierbij gaat het onder meer om de recente geruchtmakende corruptiezaak waarbij leden van het Europees Parlement betrokken waren⁹⁹. Hoewel

⁹² OESO (2018), evaluatie van België (fase 3): aanvullend schriftelijk verslag; Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 7.

⁹³ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9.

⁹⁴ Twee in 2019, twee in 2020, drie in 2021 en één in 2022. Schriftelijke bijdrage van het Openbaar Ministerie in het kader van het landenbezoek.

⁹⁵ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9-10.

⁹⁶ Geen in 2019, zeven in 2020, negen in 2021 en geen in 2022. Zie de schriftelijke bijdrage van het Openbaar Ministerie in het kader van het landenbezoek.

⁹⁷ Informatie ontvangen van de Hoge Raad voor de Justitie en het College van procureurs-generaal in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van het College van procureurs-generaal in het kader van het landenbezoek aan België. Zie ook het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9-10. Inmiddels is in een advies van het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens (FIRM) nogmaals gewezen op het belang van rechterlijke controle op dergelijke schikkingen. FIRM-IFDH, *Evaluatie van de mechanismen van strafrechtelijke transacties (art. 216 bis van het wetboek van strafvordering)*.

⁹⁸ De mogelijkheid om spijtoptant te worden en in ruil voor een schuldbekentenis strafvermindering te krijgen in bepaalde strafrechtelijke zaken (“spijtoptantenregeling”/“regime des repentis”) bestaat in het Belgische recht sinds 2018 (wet van 22 juli 2018). Niettemin is de regeling tot dusver slechts tweemaal toegepast, beide keren in grote corruptiezaken — eenmaal in een grote corruptiezaak in de sport met betrekking tot het profvoetbal (2021), en eenmaal in de lopende corruptiezaak waarbij leden en medewerkers van het Europees Parlement betrokken zijn (2023). De hoofdverdachten in deze zaken hebben nadere informatie verstrekt over hun werkwijze in ruil voor strafvermindering, waardoor de onderzoekers nog andere belangwekkende personen konden opsporen en vervolgen.

⁹⁹ In media-artikelen van januari 2023 werd een verklaring van het Openbaar Ministerie tegenover de media aangehaald: “Een van de belangrijkste protagonisten in deze zaak [...] heeft [...] een memorandum met de federale procureur ondertekend op grond van de artikelen 216/1 tot en met 216/8 van het Wetboek van Strafvordering. [...] Met dit memorandum verbindt hij zich ertoe de onderzoekers en Justitie in het bijzonder te informeren over de modus operandi, de financiële regelingen met andere betrokken landen, de opgezette financiële constructies, de belanghebbenden van de opgezette structuren en de aangeboden voordelen, de betrokkenheid van bekende en onbekende personen binnen het onderzoek, met inbegrip van de identiteit van de personen die hij toegeeft te hebben omgekocht.” De Standaard (2023), “Qatargate — Spijtoptant Panzeri noemt bedragen” en Knack (2023), “#CorruptionEurope — Panzeri wordt spijtoptant”.

rechtshandhavinginstanties de instrumenten waarderen als een manier om efficiënter resultaten te boeken, met name wanneer een zaak vastzit of dreigt te verjaren¹⁰⁰, blijft er bezorgdheid bestaan over de geheimhouding van de schikkingen en de eerlijkheid van de behandeling¹⁰¹.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt wat betreft de deontologische code voor openbare mandatarissen, die zal worden uitgebreid tot alle leden van de ministeriële kabinetten, hoewel het integriteitsbeleid voor ministers, ministeriële kabinetten en parlementsleden nog steeds lacunes vertoont. In het Verslag over de rechtsstaat 2022 werd België aanbevolen “het integriteitskader te versterken, onder meer door vaststelling van een deontologische code voor alle leden van de ministeriële kabinetten [...]”. Op 16 juni 2023 heeft de regering een wet goedgekeurd waarbij de toepassing van de bestaande deontologische code voor openbare mandatarissen zou worden uitgebreid tot alle personeel van de leden van de federale regering (waaronder de ministeriële kabinetten), terwijl voorheen alleen de hoofden en adjunct-hoofden van deze kabinetten in dit kader waren opgenomen¹⁰². Over dit voorstel moet in het parlement nog worden gestemd. Hiermee worden adviezen opgevolgd van de Federale Deontologische Commissie die in februari 2023 een positief advies uitbracht, maar wel verzocht om de werkingssfeer uit te breiden tot de parlementair assistenten¹⁰³ en de Raad van State¹⁰⁴. Er werd derhalve aanzienlijke vooruitgang geboekt wat betreft dit deel van de aanbeveling uit het Verslag over de rechtsstaat 2022. Op 16 juni 2023 heeft de regering ook een specifieke deontologische code voor ministers aangenomen en gepubliceerd, die integriteitsregels bevat, aangezien ministers momenteel niet onder de bovengenoemde deontologische code voor openbare mandatarissen vallen¹⁰⁵. Deze richtsnoeren inzake integriteit voor de ministers werden voorheen alleen behandeld in interne, niet-openbare brieven van de Eerste Minister¹⁰⁶. De deontologische code omvat gedragsregels inzake integriteit, verantwoordelijkheid, procedures in geval van belangenconflicten, aanvaarding en uitoefening van andere rollen en functies, geschenken, onafhankelijkheid, eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer,

¹⁰⁰ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9-10, en informatie ontvangen van de CDBC in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁰¹ Knack (2022), “Johan Delmulle over afkoopwet” en VRTNWS (2022), “Meer dan 1 500 Belgen kochten in alle discretie een vervolging af, goed voor 1 miljard euro”. Zie ook het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 9-10.

¹⁰² Ministerraad (2023), Uitbreiding van de deontologische code voor openbare mandatarissen tot alle leden van het ministerieel personeel en de Kamer van volksvertegenwoordigers, wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 6 januari 2014 houdende de oprichting van de Federale Deontologische Commissie en houdende de Deontologische Code voor de openbare mandatarissen, wetsontwerp 55K3421.

¹⁰³ Federale Deontologische Commissie (2023), *Algemeen advies nr. 2023/2 van 24 februari 2023 aangaande het voorontwerp van wet tot wijziging van de Wet van 6 januari 2014 houdende de oprichting van een Federale Deontologische Commissie en houdende de Deontologische Code voor de openbare mandatarissen*.

¹⁰⁴ Ministerraad (2023), “Uitbreiding van de deontologische code voor openbare mandatarissen naar de leden van de beleidsorganen”. Daarnaast lijkt de vaststelling van deze hervorming ten dele te voldoen aan een aanbeveling van de Greco. Vijfde evaluatiecyclus van de Greco — evaluatieverslag (2020), België, aanbeveling iii, punt 45: “(i) een deontologische code voor ministers aan te nemen en ervoor te zorgen dat de leden van de strategische organen/kabinetten over een duidelijk en geharmoniseerd deontologisch kader beschikken; en ii) deze code(s) vergezeld te laten gaan van een toezichts- en sanctiemechanisme”. De huidige hervorming voorziet niet in toezicht of sancties. Zie ook vijfde evaluatiecyclus van de Greco — nalevingsverslag (2022), België, aanbeveling iii, punten 18-24.

¹⁰⁵ Ministerraad (2023), Omzendbrief over de deontologische code voor regeringsleden.

¹⁰⁶ Informatie ontvangen van de Kanselarij van de Eerste Minister in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

transparantie, vertrouwelijkheid en discretie en de verplichtingen na afloop van het mandaat¹⁰⁷. Er blijven echter lacunes in het integriteitsbeleid bestaan, met name doordat een toezichts- en handhavingsmechanisme ontbreekt¹⁰⁸. De federale regering heeft een verbod op detacheringen vanuit beursgenoteerde overheidsbedrijven vastgesteld naar aanleiding van onthullingen dat er in de kabinetten van een aantal ministers gedetacheerde werknemers werkzaam waren die nog door een dergelijk overheidsbedrijf werden betaald. Dit leidde tot beschuldigingen van belangenconflicten¹⁰⁹. Op lokaal niveau waren er een aantal beschuldigingen van belangenconflicten waarbij burgemeesters betrokken waren¹¹⁰. Over het algemeen geven deze zaken aanleiding tot bezorgdheid over het feit dat op alle overheidsniveaus weinig rekening wordt gehouden met het concept van belangenconflicten. Wat overheidsopdrachten betreft, blijkt uit de Flash Eurobarometer over de houding van het bedrijfsleven ten aanzien van corruptie in de EU dat 28 % van de bedrijven in België (EU-gemiddelde 26 %) meent dat zij de afgelopen drie jaar in de praktijk een opdracht of aanbesteding van de overheid zijn misgelopen als gevolg van corruptie¹¹¹.

Integriteitsbeleid voor ambtenaren wordt hervormd. De niet-bindende gedragscode voor federale ambtenaren werd op 5 juli 2022 geactualiseerd, met een focus op vijf pijlers. De code bevat concrete voorbeelden als hulpmiddel bij de uitvoering ervan¹¹². Door middel van een koninklijk besluit inzake integriteitsbeleid en integriteitsbeheer in verschillende federale overheidsorganisaties zal de Cel Integriteit en Cultuur binnen de Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning worden omgevormd tot een “integriteitsbureau” met de algemene verantwoordelijkheid voor het integriteitsbeheer van federale ambtenaren¹¹³. Bijgevolg krijgt elke federale overheidsdienst ook zijn eigen integriteitscoördinator, die als enig intern contactpunt voor integriteitskwesties zal fungeren. De integriteitscoördinatoren komen bijeen in een federaal netwerk onder auspiciën van het integriteitsbureau¹¹⁴. Het besluit voorziet ook

¹⁰⁷ Kanselarij van de Eerste Minister (2023), Deontologische Code voor regeringsleden.

¹⁰⁸ Zoals meerdere malen aanbevolen door de Greco — een aantal van de aanbevelingen van de Greco is nog steeds niet uitgevoerd. Vijfde evaluatiecyclus van de Greco — nalevingsverslag (2022), België, aanbeveling iii en punten 115-120, en vierde evaluatiecyclus van de Greco — derde tussentijdse nalevingsverslag (2022), punten 60-62.

¹⁰⁹ In één geval was het kabinet verantwoordelijk voor de aanbesteding van bepaalde overheidsopdrachten die uiteindelijk werden gewonnen door hetzelfde overheidsbedrijf dat de werknemers in kwestie betaalde. Parlementsleden van een oppositiepartij hebben beschuldigingen van strafbare feiten ingediend bij het Openbaar Ministerie. De minister in kwestie ontkent alle beschuldigingen van strafbare feiten, hoewel de kabinetsleden werden ontslagen. Het is onduidelijk of deze klacht door het Openbaar Ministerie in behandeling wordt genomen. VRTNWS (2023), “N-VA stapt naar parket met documenten over mogelijk Bpost-gesjoemel” en VRTNWS (2023), “Gedetacheerde medewerkers op kabinet van minister De Sutter keren terug naar bpost”.

¹¹⁰ Afzonderlijke beschuldigingen van belangenconflicten werden geuit in ten minste vier Belgische gemeenten. Bij alle beschuldigingen ging het om mogelijke belangenconflicten van burgemeesters met betrekking tot vastgoedtransacties. Zie Apache (2023), “Audit toont collusie tussen burgemeester en projectontwikkelaars in Boechout”; De Standaard (2022), “Moorslede en Staden onder toezicht na audit: mogelijke belangenvermenging bij burgemeesters”; De Morgen (2022), “Ook schandaal rond nieuwe burgemeester in Sint-Truiden”; en De Standaard (2022), “Ik ben de “politieker” die geld heeft verdiend boven op zijn mandaat”.

¹¹¹ Flash Eurobarometer 524 over de houding van het bedrijfsleven ten aanzien van corruptie in de EU (2023). Dit is 2 procentpunten boven het EU-gemiddelde.

¹¹² Input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 7, en informatie ontvangen van de Cel Integriteit en Cultuur in het kader van het landenbezoek aan België. Zie voor de volledige versie van de deontologische code https://etaamb.openjustice.be/nl/omzendbrief_n2022031697.html

¹¹³ Koninklijk Besluit over integriteitsbeleid van 18 april 2023.

¹¹⁴ Informatie ontvangen van de Cel Integriteit en Cultuur in het kader van het landenbezoek aan België.

in een jaarlijks openbaar verslag over het integriteitsbeheer van federale overheidsorganisaties¹¹⁵.

Er bestaan nog steeds tekortkomingen op het gebied van de verificatie en de transparantie van de vermogensaangifte en de belangenverklaring, hoewel er enkele stappen voorwaarts zijn gezet. De wetgeving inzake vermogensaangiften werd in 2022 herzien om “passiva” op te nemen als een categorie die moet worden opgegeven¹¹⁶. Hiermee wordt gehoor gegeven aan één specifieke aanbeveling van de Greco¹¹⁷. Het systeem van vermogensaangiften garandeert geen adequate verificatie en transparantie, aangezien het Rekenhof de aangiften in verzegelde enveloppen ontvangt en de verklaringen alleen toegankelijk zijn voor onderzoeksrechters in het kader van strafrechtelijke onderzoeken¹¹⁸. Deze tekortkoming is met de recente herziening van de wetgeving niet verholpen. Hoewel er nog overleg gaande is over de verbetering van het systeem van vermogensaangiften, is er tot dusver geen politiek akkoord bereikt¹¹⁹. Wat de verklaring van aanvullende mandaten betreft, voldeden 9 573 van de 9 609 personen die wettelijk verplicht zijn in 2022 een verklaring van hun mandaat in te dienen, aan deze eis, hoewel de volledige juistheid van de verklaringen bij gebrek aan adequate verificatie uitsluitend de individuele verantwoordelijkheid blijft van de persoon die ze aangeeft¹²⁰. De Federale Deontologische Commissie heeft begin 2023 een initiatiefadvies uitgebracht over de accumulatie van functies in de publieke sector, waarin zij aandringt op de opstelling van een lijst van openbare mandaten en een verplichte opgave van meerdere openbare mandaten¹²¹.

Er is enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de regels inzake geschenken en voordelen, aangezien de ministers nu over een aantal bepalingen beschikken, terwijl het parlement geen duidelijke regels heeft. In het Verslag over de rechtsstaat 2022 werd België aanbevolen “het integriteitskader te versterken, onder meer door vaststelling van [...] regels inzake geschenken en gratificaties voor parlements- en regeringsleden [...]”. De

¹¹⁵ Koninklijk Besluit over integriteitsbeleid van 18 april 2023.

¹¹⁶ Input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 7-8.

¹¹⁷ Andere wijzigingen die in de wet zijn opgenomen, zijn onder meer praktische kwesties die door het Rekenhof aan de orde zijn gesteld. Vierde evaluatiecyclus van de Greco — derde tussentijdse nalevingsverslag (2022), aanbeveling iii, punt 20; Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie en de juridische dienst van het parlement in het kader van het landenbezoek aan België.

¹¹⁸ Zoals aangegeven in het Verslag over de rechtsstaat 2022, 2021 en 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, respectievelijk blz. 12, blz. 8 en blz. 8. De Greco maakt hierover in haar nieuwe nalevingsverslag dezelfde opmerkingen (zoals vermeld in het Verslag over de rechtsstaat 2022) als in het evaluatieverslag over de vijfde cyclus. Zie vijfde evaluatiecyclus van de Greco — nalevingsverslag (2022), België, aanbevelingen xii en xvii, punten 63-66.

¹¹⁹ Vierde evaluatiecyclus van de Greco — derde tussentijdse nalevingsverslag (2022), aanbeveling iii, punt 20 en informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België. De Greco meldt dat “een voorstel van bijzondere wet is uitgewerkt door een interparlementaire werkgroep, waarin wordt bepaald dat de vermogensaangifte van de parlementsleden jaarlijks moet worden ingediend”. De regering heeft echter verklaard dat er geen politiek akkoord over de kwestie is bereikt tussen de verschillende assemblees en parlementen. Zoals het afgelopen jaar is gemeld, is een aantal andere wetgevingsinitiatieven over dit onderwerp nog in behandeling in het parlement en is nog niet duidelijk of daarvoor de vereiste meerderheid zal worden bereikt. Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 12.

¹²⁰ Rekenhof (2023), Persbericht – bijna alle lijsten van mandaten en vermogensaangiften werden ingediend.

¹²¹ Federale Deontologische Commissie, Advies 2022/1 van 20 december 2022 – Initiatiefadvies over belangenconflicten in verband met de cumulatie van openbare mandaten en functies, blz. 1-4. Zie ook de informatie ontvangen van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek aan België. Noch de regering, noch het openbaar bestuur, noch het parlement heeft tot dusver op het advies gereageerd.

tekortkomingen die in eerdere verslagen over de rechtsstaat zijn vastgesteld¹²², zijn tot dusver nog niet volledig aangepakt. Het parlement heeft nog steeds geen duidelijke en consistente regels inzake geschenken en voordelen. De ministeriële gedragscode, die op 16 juni is aangenomen, bevat wel regels inzake geschenken. Met name wordt elk afzonderlijk lid van de regering verzocht een register van ontvangen geschenken op te zetten¹²³. Aangezien het wetsvoorstel om de gedragscode voor houders van een openbaar mandaat uit te breiden tot alle leden van de ministeriële kabinetten ook algemene regels inzake geschenken en voordelen bevat, zouden de leden van de ministeriële kabinetten nu ook onder de regels inzake geschenken en voordelen vallen na goedkeuring van dit wetsvoorstel door het parlement¹²⁴. In 2023 zal ook een beoordeling worden gemaakt van de risico's en beleidsmaatregelen in verband met belangenconflicten na uitdiensttreding in de federale overheidsdienst en de ministeriële kabinetten¹²⁵. Hoewel er binnen het Parlement zelf overleg wordt gepleegd over mogelijke wijzigingen van de regels inzake geschenken en voordelen, kon geen vooruitgang worden vastgesteld¹²⁶. De door het Parlement gevraagde en in 2021 door de Federale Deontologische Commissie verstrekte adviezen werden niet opgevolgd¹²⁷. De Federale Deontologische Commissie blijft de leden van het parlement individueel adviseren over mogelijke kwesties in verband met belangenconflicten, maar deze functie wordt nog steeds weinig gebruikt¹²⁸. Aangezien de regels inzake geschenken en voordelen voor de ministers zijn gewijzigd, is enige vooruitgang geboekt met betrekking tot dit deel van de aanbeveling uit het Verslag over de rechtsstaat 2022.

Er werd enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de regels inzake “draaideurpraktijken”, hoewel er lacunes blijven bestaan. In het Verslag over de rechtsstaat 2022 werd België aanbevolen “het integriteitskader te versterken, onder meer door vaststelling van [...] regels inzake draaideurpraktijken voor regerings- en kabinetsleden”. Er zijn nog enkele regels inzake “draaideurconstructies” voor leden van het parlement en

¹²² Verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8; Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8, en Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 12-13.

¹²³ Kanselarij van de Eerste Minister (2023), Deontologische Code voor regeringsleden.

¹²⁴ Kamer van volksvertegenwoordigers, wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 6 januari 2014 houdende de oprichting van de Federale Deontologische Commissie en houdende de Deontologische Code voor de openbare mandatarissen, wetsontwerp 55K3421.

¹²⁵ Informatie ontvangen van de Cel Integriteit en Cultuur in het kader van het landenbezoek aan België.

¹²⁶ Vierde evaluatiecyclus van de Greco — derde tussentijdse nalevingsverslag (2022), aanbeveling I, punten 10-12; Vijfde evaluatiecyclus van de Greco — Nalevingsverslag (2022), België, aanbeveling x, punten 54-58 en schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

¹²⁷ Informatie ontvangen van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het bezoek aan België en Federale Deontologische Commissie (2021), Advies nr. 2021/3 over de preventie van corruptie voor parlementsleden (geschenken) en Federale Deontologische Commissie (2021), Interpretatief Advies 2021/5 over de preventie van corruptie voor parlementsleden (geschenken).

¹²⁸ Eén advies aan een parlements lid met betrekking tot reizen die door derde landen worden betaald, werd volledig gepubliceerd, waarin de Federale Deontologische Commissie concludeerde dat gesponsorde reizen alleen door parlementsleden kunnen worden aanvaard als strikte transparantievereisten in acht worden genomen (zoals het online publiceren van deze reizen). Bovendien werden in het eerste kwartaal van 2023 op verzoek van de leden van het parlement twee individuele vertrouwelijke adviezen over belangenconflicten uitgebracht. Federale Deontologische Commissie, *Individuele adviesaanvraag van 9 februari 2023 over drie ontvangsten uitnodigingen om te reizen naar Qatar en de verenigbaarheid met regels van deontologie, ethiek en/of belangenconflicten*, en informatie ontvangen van de Federale Deontologische Commissie in het kader van het landenbezoek aan België.

ambtenaren, onder meer in de bestaande gedragscode voor mandatarissen¹²⁹. Aangezien de regering de toepassing van de gedragscode voor mandatarissen uitbreidt tot kabinetsleden, zou dit ook de toepassing van de regels inzake draaideurconstructies uitbreiden. Daarnaast zijn soortgelijke bepalingen opgenomen in de onlangs aangenomen gedragscode voor ministers. De bestaande regels inzake draaideurpraktijken vertonen echter nog steeds grote lacunes. Er zijn geen duidelijke of bindende regels met betrekking tot afkoelingsperioden of tijdelijke beperkingen voor ministers, hun personeel of leden van het parlement, waardoor de doeltreffendheid ervan wordt beperkt¹³⁰. Dit werd bevestigd in een initiatiefadvies van de Federale Deontologische Commissie over dit onderwerp, dat op 15 mei 2023 werd gepubliceerd. Het advies beveelt aan om juridisch bindende algemene regels voor draaideurconstructies in te voeren, met inbegrip van een afkoelingsperiode voor bepaalde functies op hoog niveau (ministers, kabinetschefs, hoge ambtenaren), onder meer maatregelen zoals een verbod op lobbyactiviteiten voor voormalige ministers en betere preventieve maatregelen tegen belangenconflicten¹³¹. Bijgevolg is er wat dit deel van de aanbeveling betreft, enige vooruitgang geboekt met betrekking tot draaideurpraktijken.

Tot dusver is er geen verdere vooruitgang geboekt met de voltooiing van de hervorming van de lobbywetgeving. Het Verslag over de rechtsstaat 2022 beval België aan de hervorming van de wetgeving inzake lobbyactiviteiten te voltooien, via vaststelling van een kader dat onder meer een transparantieregister en een wetgevingsvoetafdruk instelt en dat van toepassing is op zowel parlaments- als regeringsleden. Er wordt langzaam gewerkt aan een hervorming van lobbyactiviteiten, zonder dat er in de verslagperiode concrete stappen zijn geregistreerd¹³². De regering blijft zich inzetten voor de hervorming van lobbyactiviteiten¹³³, hoewel eerder gemelde plannen om het bestaande transparantieregister van het parlement uit te breiden tot de regering nog ter discussie staan¹³⁴. De regering heeft ervoor gekozen haar eigen lobbyregelgeving in de vorm van een koninklijk besluit voort te zetten, hoewel een tijdschema voor de goedkeuring onduidelijk blijft¹³⁵. Het parlement zet ook de discussie voort over de

¹²⁹ Verslag over de rechtsstaat 2020, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8-9. Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 8, en Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 13-14.

¹³⁰ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 13-14.

¹³¹ Federale Deontologische Commissie (2023), Algemeen initiatiefadvies nr. 2023/3 van 15 mei 2023 over mobiliteit tussen de publieke en de particuliere sector, om belangenconflicten te vermijden (“draaideurconstructies”)

¹³² Zie input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 7. Vraag 19 over de vooruitgang met betrekking tot de aanbevelingen in de strijd tegen corruptie uit het Verslag over de rechtsstaat 2022 werd door de Belgische autoriteiten niet beantwoord, waardoor het lastig is de vooruitgang te evalueren. De bevoegde ministers hebben op 31 mei mondelinge vragen in de parlementaire commissie over de grondwet over dit onderwerp beantwoord.

¹³³ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 13, en informatie ontvangen van het Kanselarij van de Eerste Minister in het kader van het landenbezoek aan België.

¹³⁴ De plannen lijken juridisch moeilijk, aangezien het vanwege de verschillende juridische status van de functies complex is om de bestaande regels inzake het transparantieregister voor het parlement ook ten aanzien van regeringsleden om te zetten of als basis te nemen. Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie en de Kanselarij van de Eerste Minister in het kader van het landenbezoek aan België en schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

¹³⁵ Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie en het Kanselarij van de Eerste Minister in het kader van het landenbezoek aan België.

verbetering van zijn lobbywetgeving.¹³⁶ Op dit moment zijn echter geen concrete stappen gezet met betrekking tot de hervorming van de lobbyactiviteiten voor de regering of het parlement, en daarom is tot dusver geen verdere vooruitgang geboekt met betrekking tot de aanbeveling uit het Verslag over de rechtsstaat 2022.

De inleidende besprekingen over een bredere hervorming van het kader voor de financiering van politieke partijen worden voortgezet. De huidige regering heeft zich ertoe verbonden de financiering van de politieke partijen te hervormen, aangezien het systeem, dat een groot bedrag aan overheidssubsidies voor politieke partijen omvat, als achterhaald wordt beschouwd¹³⁷. In oktober 2022 werd in een academische studie in opdracht van het parlement een radicale herziening van de regels voor de financiering van politieke partijen in België voorgesteld¹³⁸. Na de publicatie ervan verzocht het parlement om aanvullend deskundig advies van de academische wereld en het maatschappelijk middenveld¹³⁹ en om een openbare raadpleging via burgerpanels¹⁴⁰. Sommige maatschappelijke organisaties bekritiseerden dit als een vertragingstactiek, wat erop wees dat er nog steeds geen politiek akkoord over enige vorm van hervorming bestaat¹⁴¹. Het burgerpanel, dat in mei 2023 werd afgerond, riep op tot meer controles van onder meer de uitgaven van politieke partijen en hun uitgaven op sociale media¹⁴². Het is echter onduidelijk of een of meer van deze voorstellen door de autoriteiten zullen worden opgevolgd. Een openbaar debat over pensioenbonussen van gepensioneerde parlementsleden (zowel op federaal als op regionaal niveau) deed vragen rijzen over het ethische karakter van het eigen pensioenbeheer door de leden van het parlement¹⁴³. Bij een kleine herziening hebben beide kamers van het parlement ingestemd met een tijdelijke verlaging van de subsidies voor politieke partijen met 5,32 % voor de jaren 2023 en 2024. Dit zou een besparing van 1,98 miljoen euro betekenen¹⁴⁴.

¹³⁶ Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie en de Kanselarij van de Eerste Minister in het kader van het landenbezoek aan België en Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 13. Het wetsvoorstel dat bij het parlement in behandeling is (55-2394), voorziet in een uitbreiding van het transparantieregister en invoering van een wetgevingsvoetafdruk voor elke rechtshandeling.

¹³⁷ Regeerakkoord (2020), blz. 83.

¹³⁸ Deze studie omvat aanbevelingen zoals een plafond voor de middelen die een politieke partij van de regering kan ontvangen, het afstemmen van middelen waarbij de politieke partijen op eigen kracht een aantal middelen moeten aantrekken voordat de regering met financiering over de brug komt, beperkingen op donaties en een duidelijke scheiding tussen de financiële middelen van parlementaire fracties en politieke partijen. Kamer van volksvertegenwoordigers (2023), *Vergelijkende juridische studie over de financiering van de politieke partijen in Europa opgesteld door de experts van de controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen*, blz. 9.

¹³⁹ Informatie ontvangen van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België. Volgens de regering bestaat het initiële verslag uit een vergelijkende analyse en korte aanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn een eerste stap, maar meer hoorzittingen over verschillende onderwerpen werden noodzakelijk geacht.

¹⁴⁰ Voor meer informatie over de burgerpanels, zie <https://weneedtotalk.be/nl/nieuws>.

¹⁴¹ Informatie ontvangen van Transparency International in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁴² De Standaard (2023), Burgerpanel wil meer controle op uitgaven van politieke partijen.

¹⁴³ Begin 2023 werd een aantal speciale wettelijke regelingen gepubliceerd. Deze regelingen zouden een aantal gepensioneerde parlementsleden (en, in sommige gevallen, hoge ambtenaren) in staat hebben gesteld de wettelijke pensioengrens zoals vastgelegd in de pensioenwet (het “plafond-Wijninckx”) te omzeilen en een aanvullend pensioen te ontvangen. Dit heeft geleid tot een publiek debat. Zie De Standaard (2023) Parlement verslikt zich opnieuw in de eigen pensioenen en RTL INFO (2023), Les pensions des députés ne pourront pas dépasser le plafond Wijninckx.

¹⁴⁴ Wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 4 juli 1989 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezingen van de federale kamers, de financiering

Er zijn twee wetten aangenomen om de bescherming van klokkenluiders te versterken. Zij werden eind 2022 door het parlement aangenomen, één voor de private sector, gecoördineerd door het ministerie van Economische Zaken, en één voor de overheidssector, onder leiding van de Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning¹⁴⁵. De belanghebbenden wijzen op enkele verschillen tussen de beschermingsregimes waarin de twee wetten voorzien. De wet inzake de overheidssector voorziet in een breed spectrum van bescherming voor klokkenluiders¹⁴⁶ (alles wat wordt gemeld “in het algemeen belang”), hoewel de geplande procedure enigszins omslachtig zou kunnen blijken te zijn¹⁴⁷. Het maatschappelijk middenveld is echter van mening dat de wet inzake de private sector, die het strikte minimumniveau van bescherming volgt¹⁴⁸, zou kunnen leiden tot terughoudendheid om te rapporteren, aangezien sommige onderwerpen onder de bescherming vallen, terwijl andere niet¹⁴⁹. De wet inzake de overheidssector zal van toepassing zijn op leden van de ministeriële kabinetten en hun personeel, een aanbeveling van de Greco¹⁵⁰.

III. MEDIAPLURIFORMITEIT EN -VRIJHEID

België beschikt over een rechtskader op basis van een reeks constitutionele waarborgen, onder meer inzake de pers en de vrijheid van meningsuiting, met als doel pluriformiteit van de media te waarborgen. De drie gemeenschappen (de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap) zijn bevoegd voor het waarborgen en bevorderen van de pluriformiteit van de media. Elke Gemeenschap heeft een eigen mediaregulator¹⁵¹ en een openbare omroep¹⁵². Er is ruimte voor verbetering met betrekking tot de toegang van het publiek tot informatie, met name wat betreft de reactietijd in de praktijk¹⁵³.

De regulatoren voor de media werken nog steeds doeltreffend en zijn onafhankelijk, terwijl de pers nog steeds onder het toezicht van effectieve zelfregulerende instanties staat. Het regelgevingskader voor regulatoren voor de media, dat hun onafhankelijkheid en doeltreffendheid waarborgt, is stabiel gebleven¹⁵⁴. Hoewel de huidige middelen in dit stadium toereikend zijn¹⁵⁵, is er behoefte aan extra personeel voor nieuwe taken die voortvloeien uit

en de open boekhouding van de politieke partijen 55-3025 en VRT, Kamer verlaagt de partijdotaties met 5,3 procent.

¹⁴⁵ Input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 8. De aangenomen wetten zijn de Wet van 28 november 2022 betreffende de bescherming van melders van inbreuken op het Unie- of nationale recht vastgesteld binnen een juridische entiteit in de private sector, die op 15 december 2022 in het Staatsblad is bekendgemaakt en op 15 februari 2023 in werking is getreden, en de Wet betreffende de meldingskanalen en de bescherming van de melders van integriteitsschendingen in de federale overheidsinstanties en bij de geïntegreerde politie, die op 23 december 2022 in het Staatsblad is bekendgemaakt en op 3 januari 2023 in werking is getreden.

¹⁴⁶ Op een aantal punten verder gaand dan de vereisten van de EU-richtlijn.

¹⁴⁷ Minister van Ambtenarenzaken, Betere bescherming voor ambtenaren die klok luiden en informatie ontvangen van Transparency International in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁴⁸ Het door de EU-richtlijn vereiste minimum; de lidstaten kunnen bij bepaalde aspecten verder gaan.

¹⁴⁹ Informatie ontvangen van Transparency International in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁵⁰ Vijfde evaluatiecyclus van de Greco — Nalevingsverslag (2022), België, aanbeveling xiv, punt 128 en schriftelijke bijdrage van het ministerie van Justitie in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁵¹ De *Vlaamse Regulator voor de Media* (VRM) voor Vlaanderen, de *Conseil Supérieur de l’Audiovisuel* (CSA) voor de Franstalige Gemeenschap en de *Medienrat* voor de Duitstalige Gemeenschap.

¹⁵² Dit is de *VRT* voor Vlaanderen, *RTBF* voor de Franstalige Gemeenschap en *BRF* voor de Duitstalige Gemeenschap.

¹⁵³ België staat op de 31e plaats van de World Press Freedom Index 2023 van Verslaggevers zonder Grenzen, tegenover de 23e in het voorgaande jaar.

¹⁵⁴ Monitor voor de pluriformiteit van de media 2023, landverslag België, blz. 12.

¹⁵⁵ Informatie ontvangen van de mediaregulatoren in het kader van het landenbezoek aan België.

EU-wetgeving, zoals de wet inzake digitale diensten; uitdagingen in dit verband zijn niet alleen de begroting, maar ook de behoefte aan goed gekwalificeerd personeel¹⁵⁶. Er zijn twee journalistieke zelfregulerende instanties¹⁵⁷ die de politieke onafhankelijkheid van de gedrukte media daadwerkelijk waarborgen¹⁵⁸.

Er zijn geen nieuwe ontwikkelingen op het gebied van transparantie van de eigendom van de media. De Vlaamse regulator voor de media publiceert jaarlijks een zeer gedetailleerd verslag over de concentratie van de media voor alle sectoren¹⁵⁹ en de drie regulatoren voor de media bieden elk websites met een overzicht van de beschikbare audiovisuele media-aanbiedingen¹⁶⁰. Informatie over uiteindelijk begunstigden is echter slechts gedeeltelijk opgenomen¹⁶¹. Er bestaan wettelijke waarborgen tegen overheids- of politieke inmenging in de audiovisuele sector¹⁶² en er zijn voor geen enkele sector gevallen van dergelijke inmenging gemeld¹⁶³. Wat betreft de hoge mediaconcentratie die in het Verslag over de rechtsstaat van vorig jaar werd gemeld¹⁶⁴, benadrukten alle drie regulatoren voor de media dat rekening moet worden gehouden met het feit dat de burgers in hun gemeenschappen ook de media uit respectievelijk Nederland, Frankrijk en Duitsland raadplegen¹⁶⁵. Hoewel de regulator voor de media voor de Franse Gemeenschap bezorgdheid had geuit over de overname van RTL Belgium (een Franstalige aanbieder) in 2022 door DPG Media en Groupe Rossel, kwam deze uiteindelijk niet tot uiting in de mededingingsbeoordeling van de fusie¹⁶⁶.

Gevestigde waarborgen blijven de onafhankelijkheid van de publieke media garanderen. De onafhankelijke toezichhoudende instanties voor de openbare omroep werden niet belast met zaken die aanleiding gaven tot bezorgdheid¹⁶⁷. Bij de drie openbare omroepen worden de

¹⁵⁶ Informatie ontvangen van de mediaregulatoren in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁵⁷ De Raad voor de journalistiek (Conseil de déontologie journalistique), de zelfregulerende media-instantie voor de Franse en Duitstalige gemeenschappen en de Raad voor de Journalistiek, de zelfregulerende instantie voor de pers in de Vlaamse Gemeenschap.

¹⁵⁸ Monitor voor de pluriformiteit van de media 2023, landverslag België, blz. 9, 17.

¹⁵⁹ VRM, verslag van 2022 over mediaconcentratie in Vlaanderen.

¹⁶⁰ Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 10.

¹⁶¹ Dit gebrek aan informatie werd reeds aangepakt in de Monitor voor de pluriformiteit van de media 2023, landverslag België, blz. 13, en is herhaald in de editie van de Monitor van 2023, blz. 14. Het verslag van de Vlaamse regulator bevat informatie over eigenaarfamilies in het geval van enkele grote mediakanalen.

¹⁶² Artikel 163, 174, van het Vlaams decreet betreffende radio-omroep en televisie; artikelen 3.1.1-2 en 3.2.1-4 van het decreet van de Franse Gemeenschap betreffende audiovisuele mediadiensten en videoplatformdiensten.

¹⁶³ Zie ook 2023 Monitor voor de pluriformiteit van de media 2023, landverslag België, blz. 17, waarin ook voor de andere sectoren een laag risico voor de politieke onafhankelijkheid wordt toegeschreven als gevolg van “informele mechanismen”.

¹⁶⁴ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 15.

¹⁶⁵ Informatie ontvangen van de mediaregulatoren in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁶⁶ Informatie ontvangen van de mediaregulator CSA in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁶⁷ Zie Monitor voor de pluriformiteit van de media 2023, landenhoofdstuk België, blz. 18; VRM, beslissingen met betrekking tot 2022; CSA, beslissingen met betrekking tot 2022. Volgens de Flash Eurobarometer: News & Media Survey 2022 van het Europees Parlement, blz. 37, gaf 56 % van de respondenten in België aan vertrouwen te hebben in de openbare tv- en radiozenders. Dat cijfer ligt boven het EU-gemiddelde van 49 %. De Vlaamse openbare omroep VRT kreeg echter te maken met kritiek op de uitzending van een politiek programma dat namens de Vlaamse regering werd opgesteld en werd geleid door twee VRT-journalisten (De Morgen (2022), VRT krijgt kritiek voor rol in promoshow voor Vlaamse regering); de bevoegde minister benadrukte dat er geen middelen van de VRT werden gebruikt voor de productie (Vlaams Parlement, verslag van de vergadering van de commissie Cultuur, Jeugdzaken, Sport en Media van 27 oktober 2022).

leden van de raad van bestuur gekozen volgens de evenredige vertegenwoordiging van de politieke partijen in de respectieve parlementen. Na de hervorming van vorig jaar¹⁶⁸, sinds juli 2022, telt de 12-koppige raad van bestuur van de Vlaamse openbare omroep *VRT* vier leden die door de regering worden benoemd op grond van hun deskundigheid en onafhankelijkheid en op basis van aanbevelingen van een onafhankelijk extern adviesbureau¹⁶⁹.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de toegang van het publiek tot documenten, aangezien er initiatieven lopen om de Commissie toegang te geven tot administratieve documenten (CTB-CADA) om bindende besluiten te nemen. In het Verslag over de rechtsstaat 2022 werd aan België de aanbeveling gegeven om “het kader voor toegang tot officiële documenten te versterken, met name door de procedures voor het indienen van verzoeken en het aantekenen van beroep te verbeteren en door de gronden voor afwijzing van verzoeken om openbaarmaking te beperken, rekening houdend met de Europese normen inzake toegang tot officiële documenten”. In beginsel is het recht op publieke toegang tot documenten verankerd in de Belgische Grondwet. Op federaal niveau blijft het orgaan dat bevoegd is om een beroep te behandelen in zaken die geen verband houden met milieu-informatie¹⁷⁰, de CTB-CADA¹⁷¹, tot dusver slechts een adviesorgaan¹⁷². Dit is niet alleen bekritiseerd door belanghebbenden¹⁷³, maar ook door het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens¹⁷⁴, een onafhankelijk openbaar instituut. Er werd ook aangegeven dat de procedures voor het verkrijgen van informatie te lang duren¹⁷⁵. Bovendien was de CTB-CADA negen maanden van september 2021 tot juni 2022 buiten werking omdat het noodzakelijke koninklijk besluit voor de herbenoeming van zijn leden niet tijdig was verlengd¹⁷⁶. Verschillende parlementsleden hebben in 2021 een wetsvoorstel ingediend om de kwestie van de publieke toegang tot documenten aan te pakken; de minister van Binnenlandse Zaken overweegt een eigen initiatief en heeft daartoe vragen gesteld aan het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens¹⁷⁷. Hoewel deze ontwikkelingen nog aan de gang zijn¹⁷⁸, zouden zij de kwestie aanpakken van de

¹⁶⁸ Zie Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 16.

¹⁶⁹ Zie *VRT*, Samenstelling van de Raad van Bestuur; artikel 12, lid 1, van het Vlaams decreet betreffende radio-omroep en televisie.

¹⁷⁰ Wat de milieu-informatie betreft, is het rechtskader anders, omdat daarmee Richtlijn 2003/4 inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie is omgezet. Dit kader omvat met name een beroepsinstantie wier beslissingen bindend zijn, overeenkomstig artikel 6, lid 1, van de richtlijn.

¹⁷¹ *(Federale) Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten – Commission (fédérale) d'accès aux documents administratifs*.

¹⁷² Ondanks het feit dat de adviezen van de CTB-CADA door de Vlaamse Vereniging van Journalisten in het kader van het bezoek aan België “gezaghebbend” zijn genoemd.

¹⁷³ Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 16.

¹⁷⁴ FIRM-IFDH (2022), FIRM-IFDH Advies 1/2022, blz. 13.

¹⁷⁵ FIRM-IFDH advies 1/2022, blz. 14-15 (met het voorstel een urgente procedure in te voeren); European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI, Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen), verslag van het ENNHRI over de rechtsstaat 2023, blz. 24; Civil Liberties Union for Europe (2023), verslag van Liberties over de rechtsstaat 2023, landverslag voor België, blz. 20. Dit is niet toe te schrijven aan de wettelijke termijn van 30 dagen vanaf de ontvangst van het verzoek (in overeenstemming met de Europese norm die is bepaald in artikel 3 van Richtlijn 2003/4/EG inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie, waarin een termijn van een maand is vastgesteld), maar aan de manier waarop verzoeken in de praktijk worden behandeld.

¹⁷⁶ Zie het verslag van Liberties over de rechtsstaat 2022, landenverslag België, blz. 19-20.

¹⁷⁷ Zie FIRM-IFDH (2022), FIRM-IFDH Advies 9/2022.

¹⁷⁸ ENNHRI Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 23; informatie verstrekt door de CTB-CADA tijdens het landenbezoek.

omvorming van de CTB-CADA tot een orgaan dat bevoegd is om bindende besluiten te nemen.¹⁷⁹ In Vlaanderen en Wallonië geeft de beroepsinstantie bindende besluiten¹⁸⁰, maar de lange aanvraagprocedures in de praktijk zijn bekritiseerd door belanghebbenden in Vlaanderen¹⁸¹ en Wallonië¹⁸². In Vlaanderen leidde de invoering van een facultatieve weigeringsgrond indien de aanvraag betrekking heeft op “interne communicatie”¹⁸³ tot een grondwettelijke klacht van onder meer de Vlaamse Vereniging van Journalisten (VVJ). Op 9 maart 2023 verwierp het Grondwettelijk Hof de klacht op grond van de overweging dat de autoriteiten altijd specifiek zouden moeten beoordelen of openbaarmaking negatieve gevolgen heeft voor het interne besluitvormingsproces¹⁸⁴. Aangezien er initiatieven lopen om de CTB-CADA om te vormen tot een orgaan dat bevoegd is bindende besluiten te nemen, wordt geconcludeerd dat er enige vooruitgang is geboekt met betrekking tot de aanbeveling in het verslag van 2022.

De veiligheid van journalisten blijft vooral online een probleem en er worden maatregelen genomen om dit te verbeteren. Het platform van de Raad van Europa ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten¹⁸⁵, de Media Freedom Rapid Response¹⁸⁶ en het verslag van de Vlaamse Vereniging van Journalisten¹⁸⁷ noemen verschillende gevallen van online pesterijen en intimidatie in 2022, met name van vrouwelijke journalisten. Volgens de belanghebbenden zijn er zoveel onlineaanvallen dat het voor rechtshandavingsinstanties moeilijk is om te volgen¹⁸⁸. Er waren minder fysieke aanvallen naarmate het protest tegen de overheidsmaatregelen voor de pandemie verminderde, maar tijdens rellen na het WK voetbal werden verschillende journalisten aangevallen door relschoppers; een aantal werd ook gearresteerd of naar verluidt bedreigd door de politie, kennelijk omdat zij het gebeuren hadden gefilmd of dat hadden geprobeerd¹⁸⁹. De federale politie en de externe permanente toezichtcommissie over de politiediensten (*Comité P*) wezen er beide op dat het politiereglement verbiedt een journalist bij het filmen te hinderen¹⁹⁰. In oktober 2022 heeft de Vlaamse Vereniging van Journalisten de website “PersVeilig.be” gelanceerd, in navolging van een Nederlands initiatief. Deze website biedt veiligheidsopleidingen aan voor journalisten alsook ad hoc juridische en niet-juridische bijstand en de mogelijkheid om aanvallen te melden; hij omvat ook een nauwe (zij het niet

¹⁷⁹ Zie FIRM-IFDH Advies 1/2022, blz. 13; FIRM-IFDH Advies 9/2022, blz. 10.

¹⁸⁰ Voor Vlaanderen zie input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 9. Voor Wallonië, zie artikel 8 quinquies van het decreet betreffende de openbaarheid van bestuur van 30 maart 1995.

¹⁸¹ Zie VVJ (2021), Open brief aan de Vlaamse wetgever. Niets wijst erop dat de situatie sindsdien is veranderd.

¹⁸² Zie het verslag van Liberties over de rechtsstaat 2023, blz. 20; het verslag van Liberties over de rechtsstaat 2022, blz. 60.

¹⁸³ Zie het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 16.

¹⁸⁴ Arrest 39/2023 van het Grondwettelijk Hof van 9 maart 2023.

¹⁸⁵ Raad van Europa, Platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten – België.

¹⁸⁶ Media Freedom Rapid Response — België.

¹⁸⁷ VVJ (2022), Rapport agressie tegen journalisten.

¹⁸⁸ Informatie ontvangen van de VVJ in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁸⁹ Raad van Europa, Platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten – België; Media Freedom Rapid Response — België. De kwestie dat de politie probeerde te verhinderen dat journalisten opnamen maakten van politie-interventies werd vorig jaar al gemeld (zie het Verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 17).

¹⁹⁰ Informatie ontvangen van de federale politie en de externe permanente toezichtcommissie over de politiediensten tijdens het bezoek aan het land. Zie ook *Police Locale Ouest Brabant Wallon (2023), Photographier/filmer des policiers* (Politieagenten fotograferen/filmen).

geformaliseerde) dialoog tussen journalisten en de politie¹⁹¹. De kwestie van strategische rechtszaken tegen publieke participatie (SLAPP's) blijft ook aanleiding geven tot bezorgdheid voor journalisten¹⁹². De minister van Justitie erkende dat deze kwestie aandacht en een "doordachte aanpak" verdient¹⁹³. Daarnaast bevat de hervorming van het wetboek van strafrecht die de federale regering in november heeft gepresenteerd, de invoering van verzwarende straffen voor bepaalde misdaden tegen journalisten en de afschaffing van de gevangenisstraf voor laster¹⁹⁴.

IV. ANDERE INSTITUTIONELE KWESTIES IN VERBAND MET CONTROLES EN WAARBORGEN

België is een federale staat waar de gemeenschappen en de gewesten veel bevoegdheden hebben. Op federaal niveau heeft België een parlementair tweekamerstelsel. Het parlement bestaat uit de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat. Wetgevingsvoorstellen kunnen afkomstig zijn van de regering en van leden van beide kamers van het parlement.¹⁹⁵ De afdeling Wetgeving van de Raad van State brengt advies uit over ontwerpwetgeving. Het Grondwettelijk Hof is bevoegd om de wetgevingsbesluiten van het federale parlement en van de parlementen van de gemeenschappen en de gewesten te toetsen. Naast justitie spelen onafhankelijke autoriteiten een belangrijke rol op het gebied van controles en waarborgen.

In maart 2022 beëindigde het federale parlement de noodtoestand in het kader van de pandemiewet. Dat betekende echter niet het einde van de gerechtelijke toetsing van de pandemiewetgeving. In 2022 en 2023 bleven de rechtbanken de maatregelen in verband met de COVID-19-pandemie actief toetsen. In een arrest van 17 juni 2022 heeft de Raad van State erkend dat de beperking van de deelnemers aan bepaalde soorten plechtigheden een onevenredige maatregel was die inbreuk maakte op de vrijheid van godsdienst¹⁹⁶, hetgeen de regering ertoe heeft gebracht haar beleid te herzien¹⁹⁷. Belangrijke uitspraken van het Grondwettelijk Hof¹⁹⁸ hadden betrekking op de rechtsgrondslag van de meeste beperkende maatregelen die tijdens de eerste periode van de pandemie zijn genomen¹⁹⁹, wetgeving inzake

¹⁹¹ Bijdrage van de Vlaamse Vereniging van Journalisten aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 9.

¹⁹² VVJ (2022), Rapport agressie tegen journalisten; informatie ontvangen van de VVJ en RTBF in het kader van het landenbezoek aan België.

¹⁹³ Voorhoof (2022), SLAPPs: tergende, roekeloze of intimiderende rechtsprocedures tegen media, journalisten en andere 'publieke waakhonden', waarin wordt verwezen naar het antwoord van de minister op een parlementaire vraag.

¹⁹⁴ Input van de Belgische regering voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 12. Team Justitie (2022), *Een nieuw Strafwetboek aangepast aan de 21^e eeuw*; HLN (2022), "Van Quickenborne licht nieuw strafwetboek toe". Anderzijds werd er geen vooruitgang geboekt inzake het voorstel van de minister om artikel 150 van de Belgische grondwet te wijzigen zodat zaken op het gebied van haatzaaiende uitlatingen tegen journalisten gemakkelijker voor de strafrechter kunnen worden gebracht, zoals vermeld in het Verslag over de rechtsstaat van vorig jaar. Zie het verslag over de rechtsstaat 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 17.

¹⁹⁵ De Senaat kan alleen op bepaalde gebieden wetgeving voorstellen.

¹⁹⁶ Arrest van de Raad van State nr. 254.041 van 17 juni 2022.

¹⁹⁷ Andere beroepen in verband met de COVID-19-maatregelen zijn hangende, bijvoorbeeld in verband met de onlineverkoop van snelle antigeentests.

¹⁹⁸ Drie wetten vormden de basis voor de vaststelling van maatregelen in verband met de COVID-19-pandemie: de Wet van 31 december 1963 betreffende de civiele bescherming, die op 16 januari 1964 is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*, de Wet van 15 mei 2007 betreffende de civiele veiligheid, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* op 31 juli 2007 en de Wet van 14 augustus 2021 betreffende de maatregelen van bestuurlijke politie tijdens een epidemische noodsituatie (federale pandemiewet), gepubliceerd op 20 augustus 2021 in het *Belgisch Staatsblad*.

¹⁹⁹ Arrest 109/2022 van het Grondwettelijk Hof van 22 september 2022; Arrest 170/2022 van het Grondwettelijk Hof van 22 december 2022.

contactonderzoek²⁰⁰, regionale regels voor speciale quarantaine en isolatievereisten in het kader van de pandemie²⁰¹ en de federale pandemiewet²⁰².

Het Federaal Instituut voor de Mensenrechten (FIRM-IFDH) is een actieve rol²⁰³ blijven spelen en de oprichting van een afzonderlijk Vlaams Mensenrechteninstituut vereist nauwe samenwerking tussen het federale en het regionale niveau. Het FIRM-IFDH heeft met name talrijke adviezen uitgebracht en aanbevelingen gedaan over belangrijke onderwerpen waarover een maatschappelijk debat wordt gevoerd²⁰⁴. De nationale wetgeving tot omzetting van Richtlijn 2019/1937 (klokkenluiders)²⁰⁵ heeft het mandaat van het FIRM-IFDH uitgebreid, zodat het steun kan verlenen aan klokkenluiders in de private en de publieke sector. Voorts zal het Instituut fungeren als informatiecentrum en de rechten van klokkenluiders bevorderen²⁰⁶. Ten slotte zal het FIRM-IFDH een nationaal contactpunt zijn in het kader van Aanbeveling 2022/758 van de Commissie van 27 april 2022 (“Strategische rechtszaken tegen publieke participatie”)²⁰⁷. Om ervoor te zorgen dat het FIRM-IFDH doeltreffend kan functioneren, is het belangrijk dat het de bevoegdheid krijgt om individuele klachten te behandelen²⁰⁸. In het strategische plan van het FIRM-IFDH wordt melding gemaakt van het voornemen om te werken aan een eventuele samenwerkingsovereenkomst waarbij zijn bevoegdheid wordt uitgebreid tot niet-federale niveaus, zoals vastgelegd in de oprichtingswet²⁰⁹. Een uitbreiding van bevoegdheden tot niet-federale niveaus heeft geen betrekking meer op Vlaanderen, aangezien het nu een eigen mensenrechteninstituut heeft opgericht²¹⁰, dat ook de rol van orgaan

²⁰⁰ Arrest 110/2022 van het Grondwettelijk Hof van 22 september 2022.

²⁰¹ Arrest 26/2023 van het Grondwettelijk Hof van 16 februari 2023.

²⁰² Arrest 33/2023 van het Grondwettelijk Hof van 2 maart 2023. Het Hof heeft de federale pandemiewet gehandhaafd.

²⁰³ Zie ook Verslag over de rechtsstaat 2021 en 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, respectievelijk blz. 19 en blz. 13.

²⁰⁴ In 2022 heeft het FIRM-IFDH 15 adviezen uitgebracht (waarvan 11 op verzoek van het parlement of de executieve);

en 4 op initiatief van het FIRM-IFDH zelf. Een voorbeeld betreft het advies over een wetsvoorstel tot wijziging van de Wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties, goedgekeurd op 29 november 2022. In dit advies bekritiseert het FIRM-IFDH het gebruik van administratieve sancties om de vrijheid van meningsuiting, vergadering en protest, of het stakingsrecht, te beknotten, vaak op grond van een enge opvatting van “openbare orde”. Bijdrage van het Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 14, 18.

²⁰⁵ Richtlijn (EU) 2019/1937 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2019 inzake de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden (PE/78/2019/REV/1, PB L 305 van 26.11.2019, blz. 17); omgezet door de Wet van 28 november 2022 betreffende de bescherming van melders van inbreuken op het Unie- of nationale recht vastgesteld binnen een juridische entiteit in de private sector, *Belgisch Staatsblad*, 15 december 2022 en de Wet van 8 december 2022 betreffende de meldingskanalen en de bescherming van de melders van integriteitsschendingen in de federale overheidsinstanties en bij de geïntegreerde politie, *Belgisch Staatsblad*, 23 december 2022.

²⁰⁶ Input van het Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 11.

²⁰⁷ Aanbeveling (EU) 2022/758 van de Commissie van 27 april 2022 over de wijze waarop journalisten en mensenrechtenverdedigers die betrokken zijn bij publieke participatie kunnen worden beschermd tegen kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures (“strategische rechtszaken tegen publieke participatie”), (C/2022/2428, PB L 138 van 17.5.2022, blz. 30).

²⁰⁸ Informatie ontvangen van het FIRM-IFDH in het kader van het landenbezoek aan België.

²⁰⁹ Zie ook het Verslag over de rechtsstaat 2021, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, blz. 13.

²¹⁰ Decreet van 28 oktober 2022 tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut, *Belgisch Staatsblad*, 9 November 2022.

voor gelijke behandeling op regionaal niveau op zich neemt. In dit verband erkennen zowel het FIRM-IFDH als de Vlaamse regering dat moet worden gezorgd voor nauwe samenwerking op het gebied van de mensenrechten tussen het federale en het gewestelijke niveau.²¹¹ Op 25 april 2023 ontving het FIRM-IFDH een B-statusaccreditatie als NHRI, wat betekent dat een erkenning als een NHRI gedeeltelijk in overeenstemming is met de beginselen van Parijs²¹².

Ondanks de verbeteringen in 2022 blijven er uitdagingen bestaan met betrekking tot de personele en financiële middelen die onafhankelijke instellingen ter beschikking staan²¹³. De Raad van State ontving in 2022 aanvullende financiering, waardoor hij extra personeel kon aanwerven en kon werken aan een verkorting van de duur van gerechtelijke procedures, hoewel verdere personeelsuitbreiding noodzakelijk zou kunnen lijken in verband met de zwaardere werkdruk voor de Franstalige magistraten als gevolg van een gedeeltelijke regionalisering van de bestuursrechtspraak aan Vlaamse zijde²¹⁴. Zoals vermeld, koppelt de regering extra middelen voor de rechterlijke macht aan de prioritering van bepaalde zaken²¹⁵. De Raad heeft de aandacht gevestigd op deze wetgeving met het argument dat elke rechtzoekende, ongeacht het belang van zijn geschil, recht heeft op een antwoord van de rechter binnen een redelijke termijn²¹⁶. Als gevolg van de verhoging van zijn begroting kon het Grondwettelijk Hof extra personeel aanwerven om de achterstand in zijn zaken tegen eind 2023 weg te werken²¹⁷. Er wordt nog steeds gewerkt aan een rationalisering van de administratieve werking van instellingen die financiering ontvangen van het parlement, waaronder de federale ombudsman, het federale mensenrechteninstituut en de Hoge Raad voor Justitie²¹⁸.

Op 1 januari 2023 had België 22 standaardarresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens die nog hangende waren in afwachting van de tenuitvoerlegging,

²¹¹ Informatie ontvangen van het FIRM-IFDH in het kader van het landenbezoek aan België; de samenwerking tussen het FIRM-IFDH en het Vlaams Mensenrechteninstituut wordt overwogen, zoals de bevoegde minister in zijn beleidsverklaring voor 2023 heeft vermeld, zie *Beleids- en begrotingstoelichting, Gelijke Kansen, Integratie en Inburgering, Begroting 2023*, blz. 9; Er is bezorgdheid geuit over het feit dat de oprichting van het Vlaams Mensenrechteninstituut de positie van de slachtoffers van discriminatie in Vlaanderen mogelijk zal verzwakken; input ontvangen van de Belgische mensenrechtenliga's in het kader van het landenbezoek aan België; Zie ook Verslag over de rechtsstaat 2021 en 2022, landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België, respectievelijk blz. 18 en blz. 14; Raad van State, Advies over de oprichting van het Vlaams Mensenrechteninstituut, 7 juni 2022.

²¹² Beginselen met betrekking tot de status van nationale instellingen (de beginselen van Parijs), aangenomen bij Resolutie 48/134 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 20 december 1993.

²¹³ Informatie ontvangen in het kader van het landenbezoek aan België. Zie ook het gezamenlijke memorandum van 2019 van het Grondwettelijk Hof, het Hof van Cassatie en de Raad van State.

²¹⁴ Een aantal gespecialiseerde bestuursrechtbanken voor Vlaanderen is bevoegd om in bepaalde zaken uitspraak te doen; informatie verstrekt door de Raad van State in het kader van het landenbezoek aan België.

²¹⁵ De Raad van State meldt dat hij dankzij de energiecrisis en de wens van de regering om haar beleid op het gebied van hernieuwbare energie voort te zetten, een uitbreiding van het personeelsbestand zal kunnen hebben. In ruil wordt de Raad gevraagd deze beroepszaken sneller te behandelen, zonder echter rekening te houden met de bestaande achterstand; informatie verstrekt door de Raad van State in het kader van het landenbezoek aan België.

²¹⁶ Informatie verstrekt door de Raad van State in het kader van het landenbezoek aan België; Zie ook voetnoot 43 over de koppeling van middelen aan bepaalde categorieën zaken; Het wetgevingsvoorstel tot wijziging van de Wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, is op 16 mei 2023 door het parlement aangenomen. De hervorming van de Raad van State heeft als hoofddoel de behandelingstermijnen voor procedures voor de afdeling administratieve geschillen van de Raad van State te verkorten. De Raad van State verbindt zich ertoe de behandelingstermijn voor een gewoon beroep tot nietigverklaring, zonder procesincident, te verkorten tot maximaal 18 maanden.

²¹⁷ Informatie verstrekt door het Grondwettelijk Hof in het kader van het landenbezoek aan België.

²¹⁸ Informatie verstrekt door het Federale Mensenrechteninstituut in het kader van het landenbezoek aan België.

een stijging met één ten opzichte van het voorgaande jaar²¹⁹. Op dat moment bedroeg het percentage standaardarresten van België uit de afgelopen 10 jaar dat nog hangende was 48 % (tegenover 49 % in 2022), en de gemiddelde tijd dat de arresten nog hangende waren in afwachting van de tenuitvoerlegging, bedroeg 3 jaar en 5 maanden (tegenover 3 jaar en 3 maanden in 2022)²²⁰. Het oudste standaardarrest, dat bijna 14 jaar hangende was in afwachting van de tenuitvoerlegging, betreft de buitensporig lange duur van civiele procedures in eerste aanleg²²¹. Op 15 juni 2023 is het aantal standaardarresten in afwachting van de tenuitvoerlegging gestegen tot 26²²².

De niet-naleving door de regering van rechterlijke uitspraken en bevelen tot oplegging van tijdelijke dwangsommen geeft aanleiding tot bezorgdheid. De Brusselse Arbeidsrechtbank heeft een aanzienlijk aantal uitspraken gedaan waarin werd vastgesteld dat de staat verantwoordelijk is voor het niet garanderen van een adequate opvang van asielzoekers²²³. Hoewel de regering stappen onderneemt om de opvangsituatie aan te pakken²²⁴, voldoet zij nog steeds niet aan een groot aantal vonnissen en rechterlijke beslissingen waarbij dwangsommen worden opgelegd²²⁵. Deze situatie heeft de Orde van Advocaten ertoe gebracht een “waarnemingspost voor de rechtsstaat” op te richten²²⁶.

²¹⁹ Het Comité van Ministers van de Raad van Europa houdt toezicht op de vaststelling van de noodzakelijke maatregelen ter uitvoering van een arrest van het EHRM. Normaliter groepeerd het Comité zaken tegen een staat die vergelijkbare uitvoeringsmaatregelen, met name algemene maatregelen, vereisen en onderzoekt het deze allemaal samen. De eerste zaak van een dergelijke groep wordt aangewezen als de standaardzaak wat het toezicht op de algemene maatregelen betreft. Vergelijkbare zaken in die groep kunnen worden gesloten wanneer wordt geoordeeld dat alle mogelijke individuele maatregelen zijn genomen om verhaal te bieden aan de verzoeker.

²²⁰ Alle cijfers worden berekend door het European Implementation Network en zijn gebaseerd op het aantal zaken dat op de jaarlijkse afsluitdatum van 1 januari 2023 als hangende wordt beschouwd. Zie de bijdrage van het European Implementation Network voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 1.

²²¹ Arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 4 november 2008, Bell/Belgium, 44826/05, hangende sinds 2009.

²²² Gegevens volgens de onlinedatabank van de Raad van Europa (HUDOC).

²²³ Bijdrage van het Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen aan het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 27; Franet (2022), Country research — Legal environment and space of civil society organisations in support fundamental rights, punt 1.1.; Eind december 2022 hebben vijf mensenrechteninstellingen een gezamenlijke verklaring gepubliceerd waarin ze de federale regering verzochten een einde te maken aan de aanhoudende opvangcrisis. Tegelijkertijd drongen ze erop aan om de nationale en internationale verplichtingen op asielgebied na te leven, zie Federaal Migratiecentrum Myria, Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens, Federale Ombudsman, *Délégué général aux droits de l'enfant* en Kinderrechtencommissaris, *Recommandations pour résoudre la crise de l'accueil* (Aanbevelingen om de opvangcrisis op te lossen), 21 december 2022; Vlaamse Vluchtelingenraad (2023), Dashboard opvangcrisis, 25 mei 2023.

²²⁴ Op 9 maart 2023 kondigde de regering haar voornemen aan extra capaciteit te creëren om asielzoekers op te vangen, en heeft zij ook tot doel de uitstroom uit het opvangnetwerk te vergroten, onder meer door op grote schaal extra personeel aan te werven om asielzaken te behandelen en irreguliere en secundaire stromen naar België aan te pakken, samen met andere EU-lidstaten; Input ontvangen van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023. Vlaamse Vluchtelingenraad (2023), Dashboard opvangcrisis, 25 mei 2023.

²²⁵ Alle gevallen worden op individueel niveau opgevolgd totdat de Belgische regering aan de voorschriften voldoet. Op 7 juni 2023 bedroeg het totale bedrag aan uitstaande tijdelijke dwangsommen 50 miljoen EUR; Input ontvangen van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2023; Andere veelvuldig gemelde voorbeelden van niet-uitvoering van nationale rechterlijke uitspraken hebben betrekking op uitlevering aan derde landen en wapenuitvoer. Input van het Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 30; input ontvangen van de Belgische mensenrechtenliga's in het kader van het landenbezoek aan België.

²²⁶ Informatie ontvangen van de Orde van Advocaten in het kader van het landenbezoek aan België.

Er is bezorgdheid geuit met betrekking tot het maatschappelijk middenveld. De CIVICUS-rating voor het maatschappelijk middenveld blijft beperkt²²⁷. Een besluit van de Vlaamse Regering inzake sociaal-cultureel werk²²⁸ wordt bekritiseerd omdat daarin bepalingen zijn opgenomen die duidelijk maken dat organisaties die op basis van etnische culturele identiteit “segregeren”, niet zullen worden gesubsidieerd²²⁹. Er is ook bezorgdheid geuit over de uitbreiding van het toepassingsgebied van gemeentelijke administratieve sancties en het gebruik ervan tegen degenen die demonstraties organiseren en eraan deelnemen²³⁰. Tot slot bekritisieren de belanghebbenden uit het maatschappelijk middenveld de huidige belangenafweging in het wetboek van strafrecht tussen het recht om te demonstreren en de openbare orde²³¹. Het ministerie van Justitie is bezig met een herziening van het wetboek, waarbij de noodzaak om de grondrechten te respecteren verder wordt verduidelijkt. Er zou met name een clausule worden opgenomen die ervoor zorgt dat personen die hun grondrechten uitoefenen, zoals het stakingsrecht, de vrijheid van vergadering en de vrijheid van vereniging, alleen worden vervolgd voor verkeersovertredingen als er sprake is van een “opzet om schade te berokkenen”²³².

²²⁷ Rating van CIVICUS; de classificatie gebeurt op basis van een schaal met vijf categorieën: open, vernauwd, belemmerd, onderdrukt en gesloten.

²²⁸ Decreet over de subsidiëring van het sociaal-cultureel volwassenenwerk, 10 maart 2023.

²²⁹ Decreet over de subsidiëring van het sociaal-cultureel volwassenenwerk, artikel 2, lid 15, en artikel 3. De toelichting rechtvaardigt deze formulering door erop te wijzen dat de organisaties een brugfunctie tussen groepen in de samenleving moeten vervullen. deze bepalingen hebben geleid tot bezorgdheid dat antidiscriminatie- en racismegroepen hiervan het mikpunt zullen worden. Er is ook bezorgdheid gerezen over wat werd gezien als een intimidatiecampagne van de Vlaamse Regering tegen het Minderhedenforum, een organisatie die streeft naar de participatie van minderheden. Input ontvangen van de Belgische mensenrechtenliga's in het kader van het landenbezoek aan België.

²³⁰ Input ontvangen van de Belgische mensenrechtenliga's in het kader van het landenbezoek aan België; FIRM-IFDH, Advies over een wetgevingsvoorstel tot wijziging van de Wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties, 29 november 2022.

²³¹ Input van het Europees netwerk voor nationale mensenrechteninstellingen voor het Verslag over de rechtsstaat 2023, blz. 20. Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, *An update on developments regarding civic space in the EU and an overview of the possibilities for human rights defenders to enter EU territory, Belgium*, hoofdstuk 1.2; in 2019 en 2021 werden vakbondsleden door twee hoven van beroep veroordeeld voor het strafbaar feit “kwaadwillige belemmering van het verkeer” omdat ze wegblokkades (“piketten”) hadden opgeworpen in het kader van hun vakbondsacties. Op 23 maart 2023 werden beide veroordelingen bevestigd door de strafkamer van het Hof van Cassatie; arrest van het Hof van Cassatie van 23 maart 2022, H./P., ECLI:BE:CASS:2022:ARR.20220323.2F.4.

²³² De nieuwe wetgeving zou het woord “kwaadwillig” in het huidige artikel 406 van het Wetboek van Strafrecht vervangen door de woorden “met de bedoeling schade te berokkenen” (voorgesteld artikel 288 van het Wetboek van Strafrecht) met betrekking tot strafbare feiten die verband houden met verkeersobstructie. De rechten waarnaar deze bepaling verwijst, zijn niet absoluut, maar kunnen worden ingeperkt indien andere, concurrerende grondrechten moeten worden gewaarborgd. Input ontvangen van België in het kader van het landenbezoek aan België; Team Justitie, *Een nieuw Strafwetboek aangepast aan de 21e eeuw*, 6 november 2022; FIRM-IFDH, *Advies n° 1/2023, Verkeersbelemmering: Voorontwerp van wet tot hervorming van Boek II van het Strafwetboek*, 9 januari 2023. Het FIRM-IFDH verwelkomt het voorstel van de regering om een bepaling op te nemen die mensenrechten beschermt bij het strafbaar feit “belemmering van het verkeer”, met name omdat “de vreedevolle uitoefening van het demonstratierecht en het recht op collectieve actie [...] idealiter immers geen aanleiding [geeft] tot strafsancities”.

Bijlage I: lijst van bronnen in alfabetische volgorde*

* De lijst van bijdragen die zijn ontvangen in het kader van de raadpleging voor het Verslag over de rechtsstaat 2023 is te vinden op https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

Apache (2023), *Audit toont collusie tussen burgemeester en projectontwikkelaars in Boechout*, <https://www.apache.be/2023/03/03/audit-toont-collusie-tussen-burgemeester-en-projectontwikkelaars-boechout>.

Belgische federale regering (2023), *Input van België voor het Verslag over de rechtsstaat 2022*.

Belgische federale politie (2022), *Corruptie, een moeilijk te bewijzen misdrijf*, <https://www.politie.be/5998/nl/nieuws/corruptie-een-moeilijk-te-bewijzen-misdrijf>.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (2022), *2022 Media Pluralism Monitor – country report Belgium*, <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/74682/MPM2022-Belgium-EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (2023), *2023 Media Pluralism Monitor – country report Belgium* (aangekondigd).

CIVICUS, *Monitor Tracking Civic Space – Belgium*, <https://monitor.civicus.org/country/belgium/>

Civil Liberties Union for Europe (2023), schriftelijke bijdrage van de Civil Liberties Union for Europe aan het Verslag over de rechtsstaat 2022 in het kader van het landenbezoek.

Civil Liberties Union for Europe (2022), *Liberties Rule of Law Report 2022*, <https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/q3U2FR/LibertiesRuleOfLawReport2022.pdf>

Civil Liberties Union for Europe (2023), *Liberties Rule of Law Report 2023 – country report Belgium*, https://dq4n3btxmr8c9.cloudfront.net/files/ym19cz/RuleOfLaw_Report_2023_Belgium_EU.pdf.

College van Procureurs-Generaal (2022), *Persbericht – Het college van Procureurs-Generaal reageert op de parlementaire hoorzitting van de ministers over de herfinanciering van de DGJ*, <https://www.om-mp.be/nl/article/persbericht-het-college-van-procureurs-generaal-reageert-op-parlementaire-hoorzitting-van>.

College van Procureurs-Generaal (2022), *Omzendbrief nr. 09/2022 van het College van Procureurs-Generaal bij de Hoven van Beroep*, 11 juli 2022, [https://www.om-mp.be/nl/meer-weten/omzendingen|Openbaar Ministerie \(om-mp.be\)](https://www.om-mp.be/nl/meer-weten/omzendingen|Openbaar Ministerie (om-mp.be))

Comité P (2021), *Onderzoeksrapport: Leiderschap en integriteit in de luchtvaartpolitie (LPA)*, <https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/Leiderschap%20en%20integriteit%20bij%20de%20luchtvaartpolitie.pdf>.

Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA), *Décisions*, <https://www.csa.be/documents/?term=D%C3%A9cisions>.

Raad van Europa: Comité van Ministers (2010), *Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities*.

Raad van Europa (2022), *Besluit van het Comité van Ministers aangenomen op de vergadering van 20-22 september 2022, H46-7 Bell group/België* (verzoek nr. 44826/05), [CM/Del/Dec\(2022\)1443/H46-7](https://www.coe.int/t/e/com/ministers/CM/Del/Dec(2022)1443/H46-7).

Grondwettelijk Hof, Hof van Cassatie en Raad van State (2019), *Gemeenschappelijk memorandum hoogste rechtscolleges*, <http://www.raadvst-consetat.be/?page=news&lang=nl&newsitem=564>

Grondwettelijk Hof (2022), *Arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 109/2022 van 22 september 2022*, [2022-109f \(const-court.be\)](https://www.const-court.be/2022-109f).

Grondwettelijk Hof (2022), *Arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 110/2022 van 22 september 2022, ASBL Vivant Ostbelgien et autres & ASBL Ligue des droits humains*, [2022-110f \(const-court.be\)](https://www.const-court.be/2022-110f).

Grondwettelijk Hof (2022), Arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 170/2022 van 22 december, [2022-170f \(const-court.be\)](https://www.const-court.be/170f).

Grondwettelijk Hof (2023), Arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 26/2023 van 16 februari 2023, [2023-026n \(const-court.be\)](https://www.const-court.be/026n).

Grondwettelijk Hof (2023), Arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 33/2023 van 2 maart 2023, [2023-033n \(const-court.be\)](https://www.const-court.be/033n).

Grondwettelijk Hof, Arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 39/2023 van 9 maart 2023 (aangekondigd).

Raad van Europa, Platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten – België, <https://fom.coe.int/en/pays/detail/11709488>.

Raad van State (2021), Arrest van 5 maart 2021, Zaak nr. 249.991, *Liga voor de Rechten van de Mens e.a./Wallonië*, <http://www.raadvst-consetat.be/arr.php?nr=249991>.

Raad van State (2022), Arrest van 17 juli 2022, Zaak nr. 254.041, *Congregation Yetev Lev Dsatmar Antwerp Ltd. e.a./België*, [254041.pdf \(raadvanstate.be\)](https://www.raadvanstate.be/254041.pdf).

Rekenhof (2023), *Persbericht - Zo goed als alle mandatenlijsten en vermogensaangiften ingediend*, <https://www.ccrek.be/docs/site/20230215Persbericht.pdf>.

Hof van Cassatie (2022), Arrest van 23 maart 2022, *H./P.*, [Jugement/arrêt du 2022-03-23 \(juportal.be\)](https://www.juportal.be/jugement/arr%C3%AAt%20du%202022-03-23).

De Morgen (2022), *Ook schandaal rond nieuwe burgemeester in Sint-Truiden, coalitie staat op springen*, <https://www.demorgen.be/politiek/ook-schandaal-rond-nieuwe-burgemeester-in-sint-truiden-coalitie-staat-op-springen-n-va-moet-nu-in-eigen-boezem-kijken~b8cbdd3f/>.

De Morgen (2022), *VRT krijgt kritiek voor rol in promoshow voor Vlaamse regering: 'Ongezonde mix van politiek project met journalistiek format'*, <https://www.demorgen.be/nieuws/vrt-krijgt-kritiek-voor-rol-in-promoshow-voor-vlaamse-regering-ongezonde-mix-van-politiek-project-met-journalistiek-format~beb0e153/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.de%2F>.

De Standaard (2022), *"Ik ben de "politiker" die geld heeft verdiend boven op zijn mandaat"*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20221108_95719397.

De Standaard (2022), *Moorslede en Staden onder toezicht na audit: mogelijke belangenvermenging bij burgemeesters*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20221014_93292124.

De Standaard (2023), *Qatargate – Spijtoptant Panzeri noemt bedragen*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20230225_92862052.

De Standaard (2023), *Parlement verslikt zich opnieuw in de eigen pensioenen*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20230418_93389120.

De Standaard (2023), *Burgerpanel wil meer controle op uitgaven partijen, minder dan de helft wil lagere dotaties*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20230516_95068085.

De Tijd (2022), *Honderden ereconsuls in opspraak*, <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/algemeen/honderden-ereconsuls-in-opspraak-ook-in-belgie/10427730.html>

Europese Commissie (2020), *Verslag over de rechtsstaat 2020. Landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België*.

Europese Commissie (2021), *Verslag over de rechtsstaat 2021. Landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België*.

Europese Commissie (2022), *Verslag over de rechtsstaat 2022. Landenhoofdstuk over de situatie op het gebied van de rechtsstaat in België*.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens (2008), Arrest van 4 november 2008, *Bell/Belgium*, 44826/05, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-89249>.

Europees Parlement (2022), Flash Eurobarometer News & Media Survey 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2832>.

Federale Deontologische Commissie (2022), *Advies nr. 2022/1 van 20 december 2022 – Advies op eigen initiatief aangaande de belangenconflicten die voortvloeien uit het cumuleren van openbare mandaten en ambten*, <https://www.fed-deontologie.be/wp-content/uploads/2022/12/Advies-2022-1-def.pdf>.

Federale Deontologische Commissie (2023), *9 februari 2023 - Individuele adviesaanvraag over drie ontvangen uitnodigingen om te reizen naar Qatar en de verenigbaarheid met regels van deontologie, ethiek en/of belangenconflicten*, <https://www.fed-deontologie.be/wp-content/uploads/2023/02/2023.02.09-DEF-GEANON-N.pdf>.

Federale Deontologische Commissie (2023), *Algemeen advies nr. 2023/2 van 24 februari 2023 aangaande het voorontwerp van wet tot wijziging van de wet van 6 januari 2014 houdende de oprichting van een Federale Deontologische Commissie en houdende de Deontologische Code voor de openbare mandatarissen*, <https://www.fed-deontologie.be/wp-content/uploads/2023/03/Advies-Clarival-Verlinden-Wet-2014.pdf>.

Federale Deontologische Commissie (2023), *Advies op eigen initiatief aangaande mobiliteit tussen publieke en private sector, met het oog op het vermijden van belangenconflicten - “draaideuren”*, 15 mei 2023, <https://www.fed-deontologie.be/wp-content/uploads/2023/05/Advies-2023-3-draaideuren-DEF-2.pdf>

Kamer van volksvertegenwoordigers (2022), *De situatie bij de federale gerechtelijke politie, verslag van een gedachtewisseling in de gemengde commissies binnenlandse zaken en justitie op 11 mei 2022 en 17 mei 2022*, 55K2822001.

FIRM-IFDH (2022), *Advies 1/2022, Propositions de loi relative à la publicité de l'administration – Wetsvoorstellen inzake de openbaarheid van bestuur*, <https://www.federalinstitutehumanrights.be/fr/publications/propositions-de-loi-relatives-a-la-publicite-de-ladministration>.

FIRM-IFDH (2022), *Advies 9/2022, Quelques propositions d'amélioration et d'optimisation de la publicité de l'administration fédérale, et de modification de la loi du 11 avril 1994 – Bepaalde voorstellen tot verbetering en optimalisering van de openbaarheid van bestuur op federaal niveau en aanpassing van de Wet van 11 april 1994*, <https://www.federalinstitutehumanrights.be/fr/publications/renforcement-de-la-publicite-de-ladministration-federale>.

FIRM-IFDH (2022), *Advies 12/22, Evaluatie van het mechanisme van de strafrechtelijke minnelijke schikking (artikel 216 bis van het Wetboek van Strafvordering)*, 6 oktober 2022, <https://www.institutfederaldroitshumains.be/sites/default/files/2022-10/Advies%20FIRM%20Minnelijke%20schikking.pdf>.

FIRM-IFDH (2022), *Advies 14/2022, Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 24 juni 2013 betreffende de gemeentelijke administratieve sancties*, 29 november 2022, <https://federaalinstituutmensenrechten.be/nl/gemeentelijke-administratieve-sancties>.

FIRM-IFDH (2023), *Aanbevelingen om de opvangcrisis op te lossen*, 21 december 2022, [Aanbevelingen om de opvangcrisis op te lossen FIRM-IFDH \(institutfederaldroitshumains.be\)](https://www.institutfederaldroitshumains.be/nl/aanbevelingen-om-de-opvangcrisis-op-te-lossen).

FIRM-IFDH, *Advies 1/2023, Verkeersbelemmering: Voorontwerp van wet tot hervorming van Boek II van het Strafwetboek*, 9 januari 2023, <https://federaalinstituutmensenrechten.be/nl/verkeersbelemmering>.

Vlaamse Regering (2022), *Decreet over de subsidiëring van het sociaal-cultureel volwassenenwerk*, 10 maart 2023, [Belgisch Staatsblad \(fgov.be\)](https://www.belgiestaatsblad.be)

Vlaamse Regering (2022), *Beleids- en begrotingstoelichting, Gelijke Kansen, Integratie en Inburgering, Begroting 2023*, <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1887424>

Vlaams Parlement (2022), *Verslag vergadering Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media van 27 oktober 2022*, <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1673850/verslag/1677720>

Vlaamse Vluchtelingenraad (2023), *Dashboard Opvangcrisis, 25 mei 2023, 186_188 Rapport Crise NL_v2.indd (vluchtelingenwerk.be)*.

Franet, Vrije Universiteit Brussel (2023), *Country research – Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Belgium*, Vienna, EU Agency for Fundamental Rights, <https://fra.europa.eu/en/country-data/2023/civic-space-report-2023>

Regeerakkoord (2020), https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf.

Ministerraad (2023), *Voorontwerp van wet houdende diverse fiscale bepalingen en fraudebestrijding – tweede lezing*, <https://news.belgium.be/nl/voorontwerp-van-wet-houdende-diverse-fiscale-bepalingen-en-fraudebestrijding-tweede-lezing>.

Ministerraad (2023), *Uitbreiding van de deontologische code voor openbare mandatarissen naar de leden van de beleidsorganen*, <https://news.belgium.be/nl/uitbreiding-van-de-deontologische-code-voor-openbare-mandatarissen-naar-de-leden-van-de>.

Ministerraad (2023), *Omzendbrief inzake deontologische code voor regeringsleden*, <https://news.belgium.be/nl/omzendbrief-inzake-deontologische-code-voor-regeringsleden>

Greco (2019), *Vijfde evaluatiecyclus — Evaluatieverslag over het voorkomen van corruptie en het bevorderen van de integriteit binnen de centrale regeringen (hoge functies van de uitvoerende macht) en de politiediensten*.

Greco (2022), *Vijfde evaluatiecyclus — Nalevingsverslag over België over het voorkomen van corruptie en het bevorderen van de integriteit binnen de centrale regeringen (hoge functies van de uitvoerende macht) en de politiediensten*.

Greco (2022), *Vierde evaluatiecyclus – Derde tussentijds nalevingsverslag over het voorkomen van corruptie bij parlementsleden, rechters en aanklagers*.

Hoge Raad voor de Justitie (2022), *Audit, Hof van Beroep Brussel, 30 juni 2022*, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/22.06.30-verslag-audit-hvb-bxl-def.pdf>

Hoge Raad voor de Justitie (2023), *Advies over de ontwerpwet over het sociale statuut van de magistraat en tot invoering van een veiligheidscontrole, 11 april 2023*, [Avant-projet de loi portant sur le statut social du magistrat et introduisant une vérification de sécurité](https://www.belgium.be/nl/advies-over-de-ontwerpwet-over-het-sociale-statuut-van-de-magistraat-en-tot-invoering-van-een-veiligheidscontrole)

Hoge Raad voor de Justitie (2022), *Geconsolideerd verslag over disciplinaire maatregelen, aangenomen op 23 november 2022 door de algemene vergadering van de Hoge Raad voor de Justitie*, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/20221123-geconsolideerd-verslag-tucht-2021.pdf>

Hoge Raad voor de Justitie (2022), *Advies over twee wetsvoorstellen die de verplichting om een mandatenlijst en een vermogensaangifte in te dienen, willen uitbreiden tot magistraten van 12 april 2022*, [20220404-advies-hrj-mandatenlijst-en-vermogensaangifte.pdf](https://www.belgium.be/nl/advies-over-twee-wetsvoorstellen-die-de-verplichting-om-een-mandatenlijst-en-een-vermogensaangifte-in-te-dienen-willen-uitbreiden-tot-magistraten-van-12-april-2022)

HLN (2022), *Overzicht: Van Quickenborne licht nieuw strafwetboek toe bij VTM NIEUWS: “Zwaardere straffen op terrorisme”*, <https://www.hln.be/binnenland/overzicht-van-quickenborne-licht-nieuw-strafwetboek-toe-bij-vtm-nieuws-zwaardere-straffen-op-terrorisme~a1abe4e7/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.de%2F>.

Kamer van volksvertegenwoordigers (2023), *Vergelijkende juridische studie over de financiering van de politieke partijen in Europa opgesteld door de experts van de controlecommissie betreffende de verkiezingsuitgaven en de boekhouding van de politieke partijen*, <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/3194/55K3194001.pdf>.

Kamer van volksvertegenwoordigers (2023), *De financiering van de politieke partijen in Europa – vergelijkende juridische studie*, <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/3194/55K3194002.pdf>.

Knack (2022), *Johan Delmulle over afkoopwet*, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/justitie/johan-delmulle-over-afkoopwet-bedragen-wel-vrijgeven/>

Knack (2023), *#CorruptionEurope — Panzeri wordt spijtoptant*, <https://www.knack.be/nieuws/wereld/europa/corruptioneurope-panzeri-wordt-spijtoptant/>

Media Freedom Rapid Response, *Monitor*, <https://www.mfr.eu/monitor/>

Minister van Binnenlandse Zaken (2022), *Extra investeringen voor geïntegreerde politie goedgekeurd*, <https://verlinden.belgium.be/nl/extra-investeringen-voor-de-ge%C3%AFntegreerde-politie-goedgekeurd>

Minister van Binnenlandse Zaken (2023), *Politie overhandigt toekomstvisie aan Minister Annelies Verlinden*, <https://verlinden.belgium.be/nl/politie-overhandigt-toekomstvisie-aan-minister-annelies-verlinden>

Minister van Ambtenarenzaken, De Sutter: “*Betere bescherming voor ambtenaren die klok luiden*”, <https://desutter.belgium.be/nl/de-sutter-%E2%80%9Cbetere-bescherming-voor-ambtenaren-die-klok-luiden%E2%80%9D>

Ministerie van Justitie (2022), *Een nieuw strafwetboek aangepast aan de 21e eeuw*, 6 November 2022, <https://www.teamjustitie.be/2022/11/06/een-nieuw-strafwetboek-aangepast-aan-de-21e-eeuw/>

Algemene Vergadering van de Politie (2023), *Een blauwdruk voor de politie van de toekomst*, https://www.besafe.be/sites/default/files/2023-03/Publicatie%20SEGPOL_0.pdf.

Police Locale Ouest Brabant Wallon (2023), *Photographier/filmer des policiers*, <https://www.police.be/5268/actualites/photographierfilmer-des-policiers-secunews>

Kanselarij van de Eerste Minister (2023), *Nationale drugscommissaris en meer politie in Antwerpse haven in strijd tegen drugsmaffia*, <https://www.premier.be/nl/nationale-drugscommissaris-en-meer-politie-antwerpse-haven-strijd-tegen-drugsmaffia>.

Kanselarij van de Eerste Minister (2023), *Deontologische Code voor regeringsleden*.

Reporters without Borders (2023), *World Press Freedom Index 2023 – country fact-file Belgium*, <https://rsf.org/en/country/belgium>

RTL INFO (2023), *Les pensions des députés ne pourront pas dépasser le plafond Wijninckx*, <https://www.rtl.be/actu/belgique/politique/les-pensions-des-deputes-ne-pourront-pas-depasser-le-plafond-wijninckx/2023-04-19/article/544914>

Team Justice (2022), *Un nouveau code pénal adapté au 21e siècle*, <https://www.teamjustitie.be/fr/2022/11/06/un-nouveau-code-penal-adapte-au-21e-siecle/>.

Vlaamse Regulator voor de Media (VRM) (2022), *Mediaconcentratie in Vlaanderen*, <https://www.vlaamseregulatormedia.be/nl/mediaconcentratie>.

Vlaamse Regulator voor de Media (VRM), *Beslissingen*, <https://www.vlaamseregulatormedia.be/nl/beslissingen?searchKeyDecision=VRT>.

Voorhoof, Dirk (2022), *SLAPPs: tergende, roekeloze of intimiderende rechtsprocedures tegen media, journalisten en andere ‘publieke waakhonden’*, <https://www.jubel.be/slapps-tergende-roekeloze-of-intimiderende-rechtsprocedures-tegen-media-journalisten-en-andere-publieke-waakhonden/>.

VRT, *Samenstelling van de Raad van Bestuur*, <https://www.vrt.be/nl/over-de-vrt/organisatie/raad-van-bestuur/raad-van-bestuur-en-mandaten/>

VRT (2022), *Kamer verlaagt de partijdotaties met 5.3 procent*, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/12/08/kamer-verlaagt-de-partijdotaties-met-5-3-procent/>.

VRTNWS (2022), *Zeker 12 Belgische ereconsuls betrokken bij dubieuze zaken, blijkt uit groot internationaal onderzoek*, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/11/14/ereconsuls-in-opspraak/>

VRTNWS (2022), *Meer dan 1.500 Belgen kochten in alle discretie een vervolging af, goed voor 1 miljard euro*, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/12/14/afkoopwet/>

VVJ (2021), *Open brief VVJ aan de Vlaamse wetgever over wijzigingen aan het Bestuursdecreet m.b.t. de openbaarheid van bestuur*, <https://journalist.be/2021/06/open-brief-vvj-aan-de-vlaamse-wetgever-over-wijzigingen-aan-het-bestuursdecreet-m-b-t-de-openbaarheid-van-bestuur>

VVJ (2022), *VVJ-Meldpunt Agressie tegen Journalisten: Rapport 2022*, <https://journalist.be/2023/03/vvj-meldpunt-agressie-tegen-journalisten-voorlopige-stand-van-zaken-in-2022>

Bijlage II: landenbezoek aan België

De diensten van de Commissie hebben in februari 2023 virtueel vergaderd met:

- Centrale Dienst voor de Bestrijding van de Corruptie
- College van de hoven en rechtbanken
- Comité P
- Grondwettelijk Hof
- Raad van State
- Hof van Cassatie
- Federale Deontologische Commissie
- Federaal instituut voor de Rechten van de Mens
- Federale Ombudsman
- Vlaamse Orde van Advocaten
- Vlaamse Regulator voor de Media
- Franstalige en Duitstalige Orde van Advocaten
- Hoge Raad voor de Justitie
- Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA)
- Conseil de déontologie journalistique
- Liga voor Mensenrechten
- Ligue des Droits Humains
- Medienrat van de Duitstalige Gemeenschap
- Ministerie van Binnenlandse Zaken
- Ministerie van Justitie
- Openbaar Ministerie
- Openbare omroepen
- Transparency International Belgium
- Cel Integriteit en Cultuur

* De Commissie heeft ook een aantal horizontale bijeenkomsten met de volgende organisaties gehad:

- ALDA (European Association for Local Democracy)
- Amnesty International
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- Culture Action Europe
- Europees Centrum voor pers- en mediavrijheid
- Europees Burgerforum
- Europese Federatie van Journalisten
- European Partnership for Democracy
- Europees Jeugdforum
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders
- ILGA-Europe
- Internationale Commissie van Juristen

- Internationale Federatie voor de mensenrechten (FIDH)
- International Planned Parenthood Federation European Network
- Internationaal Persinstituut
- JEF Europe
- Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa
- Philea
- Verslaggevers Zonder Grenzen
- SOLIDAR
- Transparency International EU